

ROMANIA LITERARA

LITERATURA // ARTA // CULTURA

B'lez NAY 930

PRIMREDACTOR: OVIDIU HULEA

ANUL I. No. 1.

Biblioteca Universitară „Școala Feri” din CLUJ.
MARTIE 1930.
№ 228 1930
EXEMPLAR LEGAL.

Colaboratori revistei :

I. Agârbiceanu, Gh. Bogdan-Duică, T. Bugnariu, Al. Ciura, Augustin Cosma, Romul Demetrescu, Dr. Ș. Dragomir, Gabriel Drăgan, Emil Giurgiucă, Eugen Hulea, Emil Isac, Al. Lupeanu-Melin, N. Mărgineanu, Ștefan Meș, Const. Radu, Livia Rebreanu-Hulea, Septimiu Popa, Dr. Coriolan Suci, Horia Teculescu, Silviu Teșosu, profesori și publiciști.

Director administrativ : G. AVRAMOVICI

Se împlinește un deceniu dela moartea marelui învățat A. D. Xenopol, autorul monumentalei

Istoria Românilor din Dacia Traiană

Editura : Cartea Românească.

280231
Sumar:

- Ovidiu Hulea: »România literară«
- J. Agârbiceanu: Inimi simple
- Livia Rebreanu-Hulea: Cătuși de flori (poezie)
- G. Bogdan-Duică: Basarabia în 1838
- Emil Giurgiucă: Singurătate (poezii)
- Al. Ciura: Domnul consilier
- Ovidiu Hulea: Povestea tribunului (poezie)
- Emil Giurgiucă: Câmp bătrân (poezii)
- Dr. Coriolan Suci: Când a plecat Gheorghe Lazăr din Sibiu
- Gabriel Drăgan: Taina unui licurici, (poezii)
- Nicolae Mărgieanu: Insemnări asupra lui Pirandello
- Ovidiu Hulea: Cântec.
- Livia Rebreanu-Hulea: Copilul cât plopul
- Gabriel Drăgan: Revederea plopilor
- R. Demetrescu: Dela criticism la sociologism

Cronici

Cronici

Cărți, Reviste, Insemnări
Memento

A apărut în românește

Moartea la Veneția

opera
lui Thomas Mann

laureat al premiului Nobel pentru literatură 1929

BCU CLUJ
Editura: »Cugetarea«

»ROMÂNIA LITERARĂ«

Ardealul n'a fost, în trecut, numai pământul clasic al luptelor de desrobire națională; o parte din cea mai curată glorie a scrisului românesc a mâncat de pe aceste plaiuri.

Șirul mucenicilor condeiului s'a continuat, fără întrerupere, până în zilele noastre și cecece a încălzit, totdeauna, scrisul înaintașilor noștri, a fost înțelegerea superioară a marilor interese naționale pentru izbânda cărora au fost aduse, cu dragă inimă, toate jertfele pe care le cerea Visul de veacuri al neamului.

Cu ochii mereu la aceasta ultimă țintă, Ardealul a dat neamului, mai ales în ultimele decenii ce au precedat Unirea, publicațiuni periodice care, înmănunchind de pretutindeni pe toți scriitorii noștri reprezentativi, au fost expresia cea mai înaltă a acestui spirit de înfrățire a tuturor prin literatură, artă și adevăr.

„Tribuna“ și „Luceafărul“ vor rămânea pentru totdeauna podoabe ale scrisului și sufletului ardelenesc.

Reluăm firul acolo unde el a fost întrerupt și credem că prin aceasta săvârșim o operă de înțeles primordial și pentru închegarea cât mai grabnică a unității noastre sufletești.

* * *

În spiritul acestei tradiții vom deschide deci și noi coloanele revistei noastre, tuturor năzuințelor curate de a fălmăci marele suflet al națiunii. Vom găzdui deopotrivă pe toți scriitorii care vor reuși, prin darul dumnezeesc care li s'a dat, să dea graiu acelei lumi de taină care este sufletul și vom răspândi, până în cel din urmă cătun opera lor, moștenirea cea mai sfântă cu care se dăruiesc generațiunile unui popor în aceasta mare trecere și neîntrerupere a vieții omenești.

Sfărâmăm dintre noi baricadele oricărei diferențieri de ideologie literară din respectul ce-l avem față de personalitatea scriitorului creator, căreia nu-i vom încerca să-i impunem podoaba strașelor noastre, în exteriorizarea gândului, ci vom accepta, strălucitori de bucurie și mândrie, formele cât mai variate, mai nouă, mai frapante ale acestei materializări, mai ales în aceste vremi de sfâșiere și de exclusivism, care macină, zi de zi, forța morală a neamului nostru.

Dar dacă — de ce n'am spune-o răspicat la acest loc — pornim la drum cu acest gând larg, aproape fără nici o îngrădire pentru forțele de creațiune ale neamului — ne vom împotrivi cu aceeași îndârjire ori cărei profanări a literaturii, făcându-se ea prin importul unor maniere literare menite mai mult să ascundă absența oricărui fond sufletesc real, sau îmbrăcându-se în forme exterioare ori cât de strălucite, dacă ea aduce a coborîre și înjosire a sufletului omeneșc.

Căci credem că e o înjosire mult mai primejdioasă a literaturii talentul pervers decât lipsa unui fond sufletesc generos și plin de expresivitate.

Cerem deci literaturii care vrea să străbată prin noi și prin mijloacele pe care le avem, un respect adânc față de aceste precepte de ordin etic, care au stat la temelie sufletului nostru românesc în trecut și pe care vrem să se zidească și pentru viitor, acest suflet.

Nu ne vom preta deci numai de dragul noului, senzaționalului a firajului, sau a altor vanități omenești, să publicăm nici un rând din acele care ar putea jigni sensibilitatea aceasta a sufletului nostru, aceasta și pentru motivul că atâtea zări cristaline neexplorate încă ne așteaptă să ne înălțăm în slava idealului pur, care a animat scrisul sfânt al marilor noștri înaintași.

Vom găzdui apoi iarăși, oricât apreciem năzuința unora dintre noi de a se așeza în ritmul contemporaneității cu marile literaturi occidentale, vom găzdui și vom așeza la același loc de onoare creațiunile în care se învesmântă etnicul nostru și-o facem aceasta în credința că unii dintre noi prea se încântă de cecece este al altora și prea puțin de cecece fiind al nostru, ar putea fi și al respectului și al admirației tuturor, chiar și a celor mai avansate dintre culturile și literaturile apusene.

Zeul nostru încă nu și-a spus întreaga poveste minunată a sufletului. — De aceea vom căuta cu aceeași râvnă să-l evidențiem și să-l fălmăcim în forme estefice cât mai neprihănite.

Dacă gândul nostru de a da o mare publicație românească s'ar zădărnici însă, din atâtea piedici câte s'au mai pus și se vor pune chiar și în drumul celor mai curate idealuri, noi nu vom înceta de a fi o publicație de răspândire, prin dări de seamă cât mai obiective, a tuturor operelor de înconfestabilă vrednicie literară.

Chiar numai această țintă a noastră într'o epocă de prea mult egoism și autotămâiere câtă s'a înstăpânit și în literatură, încă ar fi un motiv suficient, să nu încetăm munca până la ultima epuizare a energiilor noastre intelectuale, morale și materiale.

OVIDIU HULEA

Inimi simple

I. AGÂRBICEANU

Bădicul Ion Mârza, un bătrânel adus de spate, pășea incet, pipăit, prin curte și aduna te miri ce, de pe jos: un gătej, o aschie. Se cobora o repede înșerare din norii grei de ploaie, ce se învăluiau în văzduh. În restimpuri plesneau fulgere vinete.

Pe unde, pe adieri reslete de vânt, se cobora o răcoare umedă. Aerul mirosea a verdeață și a ploaie.

Omul se purta sprinten, arunca gătejele și aschiile adunate subț un șopron, și pornea după altele, cu aceea neînțeleasă stăruință a bătrânilor cari par a se împiedeca tocmai de lucrurile cele mai mici.

Abia mai târziu băgă de seamă că subț strășina gardului rămase un jug nou-nouț.

„Hm!“ făcu bătrânul, „unde erai să-mi rămâi! Numai bine te-ar fi botezat sfânta primăvară.“

Printre picurii grei și reci, ce izbiau ici și colo, Mârza se grăbi să ducă jugul la-adăpost bun, sub șopron.

Cel dintâi durduit din anul acela se sparse, ca o hurducare de multe butoaie goale, spre răsărit. Mârza se descoperi cu grije, lăsă în ploaie un păr alb și încălțit, și își închipui larg semnul mântuirii. După ce mai aruncă o privire la jugul de subț șopron, la carul nou, porni, prin ograda mare, spre casă.

Picurii grei pătau cu pete surii cămașa de pânză aspră a bătrânului. Lui Mârza i-se strecură o moleșire călduță în trupul slăbit, cum se apropia, în bătaia tot mai deasă a picurilor grei, spre casă. Dar de-odată un gând amar făcu să-i tremure buzele sbârcite, fără sânge: „Vine Dumitru în primăvara asta?“ Pe-o clipă gândul, ca o lance înfiptă în trup, îl jintui locului. Dar Mârza se gândi la jugul nou-nouț și-și zise: „Colo pe la Sângeorgiu trebuie să pice și Dumitru“.

De mai mult de-un an lucrase bătrânul la un car nou, pentru feciorul său, Dumitru, care nu se întorsese încă din războiu. Mârza fusese meșter mare pe vremuri. De ani de zile sculele meșteșugului ruginiră însă în pod, și numai acum se lustruiră iar, pentru carul de lipsă gospodăriei celui mai mic dintre feciori, a lui Dumitru. Cu jugul împlinise tot ce se ținea de car.

„Colo pe la Sângeorgiu trebuie să pice și băiatul.“ Iși zise iar bătrânul și se lumineă de-odată, cu gândul la Anuța, fata vecinului său Mitruf. De-câte

ori nu a zărit-o uitându-se prin gard în vreme ce el cioplea la car; de câte ori, când bătrânul era singur în curte nu s'a strecurat lângă el, netezând c'o mână părul lui alb, iar cu alta mădularele noi ale carului!

Din stăruința cu care bătrânul cioplea și lucra la carul cel nou, Anuța își creștea nădejdea în întoarcerea lui Dumitru. Mârza știa că finerii se plăceau de mult, că se vor căsători cât ce se va întoarce Dumitru. Despre asta părinții se înțeleseră de mult în bună rânduială.

„Carul o să ese numărul unu“ îi spunea adeseori Mârza, în vreme ce fata privea în zări departe, cu ochii în lacrimi.

Când să deschidă ușa i se puse lui Mârza alt nod în piept: „Iată, nu toți se bucură, ca Anuța, de întoarcerea lui Dumitru,“ Feciorii lui de-acasă, trei, și mai ales Andrei care trăia cu bătrânul în casa părintească, se împiedeau mereu de „ce-i frășnise bătrânului prin cap,“ „să facă un car, cui? Unuia care e în războiu și de opt luni n'a mai dat nici-un semn de viață.“

Auzise bătrânul astfel de vorbe, și chiar altele mai grele: „Când ar mai putea fi de folos, și ar mai putea întinde o mână de ajutor, cioplește toată ziua, la drăcia aceea de car.“

Mai ales dela întunecatul lui fecior Andrei porniau astfel de vorbe negândite. Lui Andrei, nimeni nu-i mai putea intra în voie, decând se întorsese din războiu, împușcat în piciorul sfâng.

Mârza Ion se făcea că nu aude, dar sufletul i se închidea tot mai mult, și cei trei copii, mai ales Andrei, îi erau tot mai străini.

Intră în întunecul din casă și bătrânul desluși mai multe glasuri. Erau feciorii lui, Ion și Niculae, cu Andrei. Bătrânul nu-i văzu când au venit cei doi. Vorbeau în șoaptă. La apropierea bătrânului tăcură fustrei.

Tatăl se lasă pe lavița dela fereastră. Afară ploaia, ropăia, streșinile cântau.

„Bun început de primăvară“ zise el. „Era să uit subț gard jugul dela carul lui Dumitru, și încă nu-i bine uscat.“

Andrei aprinse o lumânare, se uită cu înțeles la frați și zise

— Până va veni Dumitru are vreme să se usuce, tată. A venit o veste.

— Ce veste?

— Azi după amiază a venit Vasilica Natului, vai de capu, lui și rebegit de boală.

— Ce este? Ce veste a adus? Pe când să-l așteptăm? Întrebă tatăl ridicându-se de pe laviță și întinzându-și grumazul spre Andrei.

— Dumneata nu știi cum e la bătaie tată! vorbi iarăș Andrei. „De câte ori ți-am spus cât de ușor te poate atinge un glont, și că moartea te paște în fiecare clipă.“

Deși, din priviri se înțelege cu frații să-i mărturisescă bătrânului, Andrei nu cuteza să-i spună vestea, adusă de Vasilica Natului, că Dumitru e mort de șase luni. Deși inima-i era înăsprită, înrăușită, decând s'a întors din războiu, acum îi era milă de bătrân.

— Ce spune? Ce știe a Natului? șueră bătrânul, simțind cum îngheață.

— D'apoi Doamne sfinte, ce să știe?

»Cecace se putea întâmpla oricând, cu ori cine, în iadul acela. Cecă ce s'a întâmplat cu atâția alții, cecace dumneata nu vrei să crezi«.

Cum vorbea, simțea că-i crește răutatea în suflet. Se trezise odată cu tâlcul ce voia să-i facă bătrânului, să-l aducă pe departe să înțeleagă. Răutatea părea că nu se îndrepta către părinte, ci către prăpădul din care de-abia a venit, de-abia a scăpat.

Se încurcă în explicațiile cu primejdiile de moarte de pe front, și de-odată le făc scurt:

„Ai făcut carul de-ageaba. Dumitru nu se mai întoarce.“

Ceilalți frați îngălbeniră.

Tatăl, cum stătea ridicat pe laviță, cu grumazul întins spre Andrei, se frase încet, încet înapoi, și căzu pe lemn, ghemuit și micuț cum nu l-au văzut niciodată copiii lui.

Târziu cu glasul schimbat, ca după o boală grea, bătrânul întrebă:

— Când a venit a Natului?

— Azi după amiază.

Urmă un lung răstimp de tăcere.

— „Amarnică grabă ați avut să-mi spuneți“ șopti Mărza, sculându-se și pornind domol spre ușe, încovoiat să atingă cu mâna pământul.

Tiptit, cu capul gol, eși în ploaia de afară, și dibuind prin fină și întuneric, ajunsese sub șopron se rezimă de carul lui Dumitru, și plânse neputincios, fără de glas, numai cu lacrimi, până noaptea târziu.

*

De-a doua zi cei trei frați începură să se certe pentru partea de moștenire a lui Dumitru. Se întâlneau mereu la Andrei, în casa cea bătrână, începeau cu vorbe bune și sfârșeau cu sfadă aprinsă. Bătrânul zăcea părăsit și uitat, între butucii de sub șopron, rămași din carul lui Dumitru. Greu îl puteau deosebi dintre ei.

Dar din cearta celor trei tot pătrundea câte ceva până la urechă lui. Mai ales că frații se sfădeau uneori și în curte.

Înțelese că nu se puteau învoi asupra unui loc, unul din cele mai bune din moșia bătrână. Dar îi părea că el nu poate avea aici nici un amestec. Partea lor a dat-o, iar a lui Dumitru o mai ține... Cine știe! De câți nu s'a spus că s morți, și pe urmă s'au arătat!

Dar ce-l ucide pe el, clipă de clipă, e plânsul copilei din vecini. Anița; de când a venit Vasilica a Natului, nu mai are zi bună.

Într'o bună zi feciorii îl rugară să le facă el dreptate.

— Ce dreptate?

— Cu partea de moșie a lui Dumitru.

— Voi v'ați luat ce-i al vostru. De a lui Dumitru să nu vă atingeți.

Frații se priviră pierduți. Apoi înțeleseră!

— Trebuie să-i arătăm carte cu pecete despre moarte. Altfel, nu crede! Zise cel mai mare, Nicolae, un om uscățiv, de vr'o patruzeci ani.

Cum Dumitru murise la un spital, în urma rănilor, în două săptămâni frații avură dovada.

Și, cu ea, se înfățișară bătrânului.

Mărza îi privi cu răutate:

— Nu v'a dat pace partea lui Dumitru! Iată azi și eu vă pot spune că nu-mi pare rău de cecace am făcut!“

Cei trei își aduseră aminte că în una din zile bătrânul se găfise frumos cu straele de Duminică, și plecă la oraș. Atunci nu bănuiră nimic, acum li se puse un ghimpe la inimă.

— Și ce ai făcut? întrebă Nicolae cel uscățiv, în loc de răspuns bătrânul scoase din sân o năframă. o despătură.

— Iată ce am făcut!

— Și ce-i asta? întrebă nerăbdător Andrei.

— O scrisoare de danje făcută la notarul public, care mă cunoaște. Partea lui Dumitru i-am dat-o Anuței, fata vecinului Mitruț. Voi știți, că ei au fost ca și logodiți.

— Glumești ori...? întrebă cu răutate Andrei.

— Nici nu glumesc, nici nu sunt eeea ce ai vrut să spui. Sunt în toate mințile. E voia mea. Toată moșia din care v'am dat partea a fost a mea, moștenire dela părinții mei. Și asta e tot a mea.

— „Dar legea e mai tare ca voia Dumnitale“ zbiră Andrei. „Unde s'a mai pomenit așa prostie? L-a fost nevastă? A avut vr'un copil cu ea?”

— În fața mea să nu răcnești, Andrei. Am putere să te blestem, și nu aș vrea, ori cât de rea e inima voastră. Nu i-a fost nevastă, n'a avut copil cu ea, dar fata nu-l va uita nici odată. Numai eu și ea nu-l vom uita! Pricepeți voi ce-i asta?

— Ți-a luat mințile fata vecinului,“ începu Ni-culac. A venit mereu pe la car și dumneata credeai că nu-l va uita niciodată. S'o vezi cum se va mărita!

— Dumnezeu să-i ajute, zise bătrânul.

— Ea s'a rugat, așa-i? Ea ți-a băgat în cap gândul acesta? zise Andrei pornit.

— Cine?

— Anuța!

— Dar fata nu știe nimic, zise bătrânul. De-acum să-i spun, și împreună să-l jelim pe săracul Dumitru.“

Bătrânul Mârza de când cu vestea morjit lui Dumitru, nu se mai întâlnise cu Anuța. O auzia plângând cu hohote prin curte. Il vedea de bună seamă și ea, pierdut între buturugi, subț șopron.

Acum însă trebuia să vorbească cu ea.

Era nevoie să meargă și ea cu bătrânul în oraș să iscălească de primirea daniei.

Anița era singură în tindă: aștia focul subț ceaur, și nu-l auzi pe bătrân întrând. Purta o năframă neagră pe cap, legată subț bărbie, ca bătrânele. Slăbise tare la față, și trupul ei tânăr era frânt.

Când îl văzu pe Mârza se albi ca varul, nu putu spune un singur cuvânt. și lipită de umărul lui, izbucni într'un plâns cu hohote. Plângea și bătrânul și lacrimile li se amestecau.

Mârza Ion rămase mult pe podmolul de subț strașină, cu Anița alătura. Abee acum află bătrânul împrejurările între cari murise fiul său mai mic.

Intr'un târziu el scoase hârtia din sân, i-o arătă, și-i spuse ce cuprinde.

Fata izbucni din nou în plâns, se boci și se zgudui vreme îndelungată, apoi făcu ca un normânt.

Bătrânul se ridică cu mare greutate.

— Dimineață să fii gata! Mergem să iscălești.

— Fată nu răspunse.

— E bine să ne grăbim. De-acum, cine știe câte zile mai am și eu!

Anița nu grăi.

— Să fii gata de dimineață! Și acum, rămâi sănătoasă. Dacă asta a fost voia lui Dumnezeu, ce să ne facem!

— Nu! Nu voi veni! Nu pot! Nu vreau! strigă de-odată Anița, sărind în picioare.

Moșneagul o privi zăpăcit.

— Uite ce este, bădicule dragă, începu fata plângând din nou. De când mi-e drag de Dumitru dumneata-mi ești ca și un părinte, iar frații lui ca și când ar fi frații mei... Toți îmi sunteți neamuri și prieteni... pentru el.

Plânsul îi opri pe-un restimp cuvântul. „Bădicule dragă, nu vreau să se gândească nimeni cu dușmănie la Dumitru, la dumneata sau la mine. Nu, nu e bine, ce-ai vrut să faci! Să nu ne facem dușmani pentru partea lui. Destul l-a dușmănit pe el viața!

Ea se aplecă, prinse mâna aspră a bătrânului, o sărută, și înneacă de plâns fugi în tindă.

Mârza rămase pe gânduri o vreme.

Apoi, înseninat de-odată ca și când ar fi înțeles, porni acasă.

Cei trei frați erau încă la sfat, cu fețele întunecate și cu ochii încrunțați.

Fără să le zică o vorbă, se apropie, scoase hârtia și o rupse în petece mari în fața lor.

— „Copila vrea să vă fie ca o soră“, șopti el abee înțeles, apoi eși, trecu subț șopron și înlemnii pe ruda carului lui Dumitru.

În noaptea aceea cei trei vărsară o lacrimă pentru fratele lor mai mic.

Cătuși de flori

— Copiilor mei —

Ades aș vrea să plec hoinară
Spre lumi de-a pururi argintate,
Și rădăcinile-mi pe-o clipă
Să mi le simt descătușate
Din glodul glicii blestemate . . .

Dar, când să plec, fără de vrere
Intorc privirea înapoi . . .
Și nu știu cum să-i cer țării
Prin ani oricât de triști și goi
Să fiu de-a pururi între voi . . .

LIVIA REBREANU HULEA

Basarabia în 1838

(Când traducând, când prescurtând).

de G. BOGDAN-DUIÇA

Autorul care a descris Basarabia în volumul 2 al operei Reisen in Südrussland, I. G. Kohl (Dresden u. Leipzig, 1841), s'a născut în Bremen, în 28 Aprilie 1808 și a murit în 28 Octombrie 1878. W. Wolkenhauer i-a scris biografia în Allgemeine Deutsche Biographie. v. XVI (1882) p. 425—428. Kohl a fost un geograf însemnat, și de aceea Dr. honoris causa al universității din Königsberg și al unei universități americane. Basarabia a descris-o în volumul citat la p. 12—63.

Călătorul Kohl venea dela Tighina pe la Cepradi (nelămurit pentru mine. G. B. D.) O poștărită bătrână îl învăța aici întâiele cuvinte românești, care în mulțimea limbei române îi părură, din cauza latinismului lor, cristale albe de cuarț așezate în porfir roșu.

Poștașii (ruși) se grăbiau.

Pe drum călătorului îi bat la ochi caii rotunjori, bine hrăniți și vitele ceva și mai mici. În toată Basarabia nu a văzut altfel.

Curțile din cale erau izolate; mai izolate decât în satele rutenești. Gospodăriile moldovenești erau înconjurate de garduri. Dar între garduri și case locul este gol; nici un pom nu da umbră; dar potecile până la vecini se încrucișează pe el. De aceea satele moldovenești văzute de departe, par sfâșiate ca o pătură cusută de petece.

Moldovenii: la întâia vedere par și mai sălbatici decât Malorușii mai ales că ei nu-și încheie cămașa la gât și astfel arată mereu un piept lat, negricios și păros. Pe cap părul le zboară împrejur ca și al Malorusienilor ca și cum, în disperare mare s'ar fi bătut unii cu alții.

Pe valea Băcului până la Chișinău am regăsit movilele mongolice, dar în albia râului, nu pe înălțimi, ca în Rusia.

† Cucuruzul era încă pe câmp.

Câteva mile dela Chișinău colinele încep a se acoperi cu puțină pădure.

Către seară intraram în Chișinău.

*

Chișinăul este un produs al Rușilor. Acum 30 de ani erau câteva străzi cu găște și porci; acum, unul dintre orașele cele mai mari ale Europei; 5 verste în diametru, 2 mile germane în circumferență. Locuitorii sunt vre-o 40.000 și anume: Ruși, Maloruși, Tătari, Greci, Poloni, Moldoveni, Jidani, Armeni, Bulgari, Nemți, Francezi, Sârbi, ș. a. Nici-un Turc, ca și în Muntenia.

Elementul de căpetenie îl fac Jidanii, 15.000; mai mulți decât în Odesa. Ei precupețesc, vând și vorbesc nemțește. Prin mâinile lor trec canfitățile însemnate de in, grâu și seu, care le expediază la Odesa. Ei au o sinagogă mare în oraș și 7 școli.

Bulgarii sunt vre-o 800 familii. Ei se ocupă mai ales cu negoțul de vite, sunt un popor silitor, industrial, dar sgârcit. Se zice că gospodăria lor în trece adeseori și pe a Nemților. Unii au în câmp (stepă) câte 4000 până la 5000 de vite. Ei sunt grădinarii Chișinăului și fin în arendă câmpuri mari, în care cultivă ceapă, castraveți, floarea soarelui, peni, ș. a.

Rușii sunt cei mai mulți, în trecere; se ocupă cu meseriile: pietrari, dulgheri, văpsitori, constructori ș. a.

Rutenii, inclină și aici mai ales spre croitorie, ciobotărie, și alte arte mai puțin însemnate. Cași Rușii, sunt buni cinovnici (funcționari).

Țiganii sunt fierari, tăietori de lemne, șitași și negustori de cai ca'n toată Moldova și în toate regiunile acestea până laCaucaz. Ei locuiesc aproape de oraș în păduri; dar lucrează și în oraș.

Armenii sunt vre-o 100 familii, ei sunt birtași și în special, ca în Odesa bărbieri; apoi negustori de stofe orientale, persiane și turcești. Printre ei mulți sunt bogăți.

Nemții sunt atât de numeroși încât au biserica și preot; ei sunt dascăli, funcționari, servitori, meseriași, agricultori. Din jur la oraș vin adeseori coloniști. Sunt vre-o 200 de evanghelici. Nemți vor fi și printre cei 800 de catolici, dar catolicii cei mai mulți sunt Poloni.

Francezi sunt puțini; însă 3 pensioane sunt conduse de ei.

Nobilii și notabilitățile orașului sunt mai ales funcționari ruși. Boerii mari ai Moldovei estice, trăesc parte în Iași, parte în Odesa, parte în străinătate; mai puțin în Chișinău. Dar și aici apar nume ca Balș, Sturza, Dimitru ș. a. *Consul republicae*, căp (golava) a fost în 1838 un Bulgar bogat, Mincu.

Orașul este clădit neregulat. Dar guvernatorii Ruși nu respectă grămezile de case, ci taie drumuri, străzi. Cum? Polițaiul ia o oală cu vâpsea și vâpșește pe casă vorba *Na sloanca* (de dărâmat.) *Peu a peu* orașul se prefăce. Însă durează mult, deoarece autoritățile superioare schimbă minunat de des hotărârile și planurile de dărâmare.

Strada principală e lungă de mai multe verste; funcționarii Ruși au în ea mai multe case frumoase. În celelalte părți sunt puține case de piatră; cele mai multe sunt de lemn, lut și stuh, spoite mai ales galben; ferestrele, după felul Moldovenilor, cu che-nar și arabescuri negre; totul se sprijinește pe mici stâlpi de lemn. Firește interiorul este și mai deosebit decât exteriorul.

Dela Turci n'a mai rămas decât o fântână săritoare, frumoasă, publică. Fântâna se alimentează din 40 de țevi mici și din cauza ei, locuitorii și acum laudă pe Turci.

Dintre colinele Chișinăului unele se pot numi munți mici. Sunt împădurite; au ștejar și fagi frumoși, dar nu se pot aseși cu ai Podoliei. Lemne de ars în Chișinău se mănăncă mai multe decât oriunde în Basarabia, într'o rază de 5—6 mile; se și vând în toate părțile: în Nord, în Sud, (Odesa, Ismail, Iași.) Le duc cu carul; Nici până la Odesa nu le duc pe Nistru. Deci cu boii, încet drum de 25—30 mile! Cred că așa ceva nu se vede nicăiri prin Europa.

Vinul dela Chișinău este mai bun decât cel dela Odesa. Anual Chișinăul desface 800.000—900.000 vedre, în provinciile rusești.

La Chișinău încep și crângurile de copaci pădurești. Fructele lor: mere uscate, pere, cireși se pun în vânzare.

Peștele îl au din Nistru și din liman, deși aceasta este departe vre-o 25 mile.

(Urmează câteva știri despre procesul preoșilor Greci din Ierusalim cu cei Moldoveni din Basarabia, pentru niște venituri de moși; despre prepararea powill-ei din prune; despre D. Cantemir și Sulzer, din care se extrage o schiță a istoriei Moldovei; Traian; Dragoș-Vodă, și legenda lui; Stefan cel Mare, despre care un scriitor Beldeman, de sigur confundat cu Negruzzi, ar fi scris o Stefaniadă inedită. Apoi însemnând împărțirea Românilor sub diferite stăpâniri, (8) autorul se teme de mai rău; el râde amar de suveranitatea moldoveană și muntenească: arată rusificarea armatelor naționale; pomenește de școale și de relații historique (a lui Asachi); regretă că revistele și gazetele moldo-valahe nu pot trece în Ardeal.)

În Basarabia se găsește încă multă simpatie pentru Turci. Este firesc: Tot ce-a fost odată, chiar de-a fost rău, câștigă în ochii noștri. Dar oamenii au și motivele lor speciale: „Supt Turci plăteau nu mai bogății, cei săraci nu dau nimic, acum toți dau mai mult, iar cei săraci mai mult decât toți.“ Un bătrân din Cetatea-albă mi s'a explicat așa: „Da, Domnule, domnii sunt acum mai mari. Anume, funcționarii sunt mulți; vama s'a introdus, dascălii și înalță sceptra, ofițerii bastonul. Se ce popor se face bucuros școlar și recrut? Și-apoi multe moși au trecut în mâni rusești, care cer dela țărani tot: muncă, bani, produse, par că ar fi iobagi. Firește oamenii se gândesc bucuroși la legile moldovenești care cereau numai 12 zile de muncă într'un an. Nu-i vorba, un ucaz a recunoscut acele legi, dar ce scut pot fi ele contra egoismului? În Bucovina raportul este invers; acolo țărani erau mulțumiți cu guvernul, și-l laudau că-i apăra contra domnilor.“ Dar și în Moldova, pentru ca țăranul să sfârșească lucrul de o zi, lucrează 3—4 zile: Un țăran poate secera pe zi 50—60 snopi; dar unii-i cer la zi 120—200 snopi!

Sunt și alte greutăți. Taxele de pășune pe moșia domnilor: în medie, în Basarabia, se plătesc 12

copeici pentru o capră sau o oaie și 60 pentru un cal sau un bou, (anual.) Apoi mai este și Odesa, care pentru speculațiile boerilor a fost bine venită; însă ei chinuesc pe țărani cu căraușia îndelungată și grea până acolo. În sfârșit țărani se plâng și de coloniștii germani din peste 50 colonii, care toate înfloresc, firește spre paguba naționalilor, cărora le răpesc un câștig mare. Până acum Basarabia a fost privită ca o semi-străinătate. Provincia are încă o administrație particulară. Toți ficăloșii (*Gesinde*), toți *glebae adscripti* fugiți, toți desertorii ș. a. caută să ajungă cât mai iute Nistrul, să se pună în siguranță. Țara-i plină de astfel de refugiați, care firește nu-s plăcuți țărănilor. Autoritățile îi primesc, pentru a spori populația. Ba uneori câteva orașe, de ex. Cetatea Albă, au fost declarate asile de haimanale, care aici erau primiți fără nici-o formalitate. De aceea se văd mulți oameni, care din vagabonzi, s'au făcut oameni de omenie. Așa se explică și creșterea, locuitorilor în orașele Basarabiei.

(Urmează un aliniat despre cucuruz și felul cum îl consumă animalele și oamenii: mămăliga, cu unt și ouă; cartofii sunt pușini.)

În drum, pe aceste câmpuri, am văzut mulți vulturi, ceruind în aer. Aceștia sunt foarte numeroși. Adeseori se văd în cete întregi; deoarece animalele sunt nenumărate și de aceea nici cele moarte, căutate de ulii nu sunt rari.

Iată-mă ajuns în târgul Orhei, pe râul Răut. Toate târgurile acestea moldovenești mici au încă un foarte mult orientalism în ele, mult turco-tătărisim, fie ca populație, fie ca mod de zidire, fie ca fel. Toate aduc aminte de orașele tătărăști din Crimeea. Numai străzile sunt mai largi... Nici orașele rusești de dincolo de Nistru, nici cele rusești, nici cele polone nu seamănă cu cele moldovenești.

La Copăceni iarăș nu am voit să dau bacșiș poștarului; dar el nu s'a supărat; ci ajutându-ne să ne urcăm în căruță, ne-a zis numai atât: „Ah, Doamne, așa de sgârbiți sunt domnii? Tuturoara le dau ceva numai bietului scriitor nimic.“ I-am dat deci ceva... bietului pisar.

Afară de bietul pisar, în toate stațiunile de poștă, în Basarabia, se mai găsește câte o poștărie grasă, un poștar totdeauna călătorit în afaceri; o odaie pentru musafiri cu divan de scânduri moldovenești, ce-l fac oamenii locului. Pentru că în manufactura covoarelor Moldovenii sunt chiar mai silitori decât Rușii, deși poate nu și mai îndemânatici. Coloarea dominantă a covoarelor este brună dar tot covorul este cusut cu fir și figuri pestrițe, foarte plăcute. În odăi, pe bănci, pe paturi, în care și n mii de alte prilejuri se întrebuintează covoarele, acestea.

Ca și la Rușii, și în Basarabia împletitura este material arhitectonic. Nu numai gardurile, care din cauza lupilor sunt înalte cât doi oameni, dar și grajdurile, târlele, cotețele de porci și de găini, șurile (dacă sunt) și casele săracilor. Pentru păpușoi au coșare, care se numesc *susuluc* și sunt rotunde. Cea mai ciudată împletitură este a carelor. Dacă transportă de ex. cărbuni de lemn, ei nu au care cu loitre, ci pe

un cărucior se așează o împletitură înaltă, închisă de toate părțile, ce-o umple cu cărbuni. până sus. Acestea au figurile cele mai curioase și mai groțefi.

Către seară am dat de regiuni în care nu plouase de loc și drumurile erau excelente. Să tot mâni cu patru cai rusești și-un *iemșeic* rusec, care-i mână parcă ar vroi să câștige un premiu olimpic...

În seara aceea ne 'ntrecură uneori nagâții și dropiile, care din când în când se arătau în cete mari și cu o trupă de pasări foarte frumoase, foarte elegante, colorate negru și alb, al căror nume l-am uitat.

Și așa înoptarăm în *Surăteni*. Birtășul nostru era în oraș, dar soția lui tânără chiar frumoasă era o Moldoveancă din sat. Din motive estetice și etnografice ne-am bucurat de întâlnirea cu Moldovanca hotărât frumoasă; *con amore* ne prinserăm a studia, și învățasem că neamului Moldovenesc îi este cu puțință să se 'nalțe până la o gingășie și frumusețe, care să poată mulțumi pretențiunile celui mai aspru critic.

Verbal: „Înălțimea Moldovancei noastre ținea chiar mijlocul între lung și scurt. Oasele-i erau deosebit de gingașe, ca la Ruși și în general la toate popoarele slave, în contrast sever cu neamurile germane-ciolănoase. De aceea membrele-i erau mlădioase și rotunjite și toate așa de grațioase, încât mai

curând ai fi crezut că ai în fața ta o boeroaică strânsă în corset, incovoiată și dântuită magistral, nu o tată de țaran de jos. În general la Slavi, mlădierea este o moștenire a tuturor claselor; și, cu o oarecare osteneală în câteva zile, dintr'o țărăncuță rusească ai putea face o doamnă de bal, purtându-se fără nici-un cusur, pe când în ani de zile la o Svedeză, ori Daneză abia ajungi să acoperi puțin stângăcia înrădăcinată adânc. Fața-i era rotunjită frumos. Fețele lungi, în general, la Slavi sunt mai rar decât la Germani. Nasul era făiat foarte nobil, și plin de atitudine. La Slavi aeeasta este o raritate, mai ales la Ruși, cari au nasul cel mai fără atitudine din lume. Ochiul avea luciul minunat de mat, dar extrem de sensual slav care către focul din ochii Spanioli, arabici ș. a. se raportă ca mărgeaua la diamant. Dinții erau albi și frumoși, unul ca și celălalt, ca un rând de mazări în păstaie. În general nicăeri n'am văzut garnituri de dinți mai splendide ca 'n Moldova. Musculatura era moderată, sobră, antică, ceace la Ruși nu este regulă. Cât de des se 'nalță neamul moldovenesc până la astfel de 'nfloriri și de-i plin de astfel de roade, — stând puțin timp printre ei, n'a putut observa. Totuși în descripția acestei unice flori moldovenești se află ceva ce li se potrivește futurora.“

(Va urma)

Poezie

de EMIL ISAC

*Flori albe de iarnă
Fluturi albi de iarnă
Visuri albe de iarnă
Toate s'au dus.*

*Vânturile negre
Sufletele negre
Nopțile negre
O, ce mi-au spus!*

*Ochii tăi verzi
Brazilii cei verzi
Vâltoarele verzi
O, cum m'au înfiorat*

*Trandafirii roșii de sânge
Ma-u învățat să știu plânge . . .
Pentru vinul roșu al buzelor tale
M'am oprit în cale
Si viața mi-am dat.*

Domnul consilier

de AL. CIURA

Om între două vârste, preot văduv fără copii, se pomeni răpit de vârtejul vremii.

Lumea veche se prăbuşise, şi când apele potopului începură să scadă şi arcul mândru al curcubeului se ivi pe cer, ca o făgăduinţă a zilelor mai bune, se lăsă şi el atras de acest miraj.

Primise scrisoarea unui prieten, cu invitarea să primească un post mai înalt, de consilier. Desfăşurase o muncă destul de însemnată la co-operativele săteşti, şi se simţia destul de indicat pentru acest post.

Scrisoarea era ademenitoare. Patria avea să renască din propria ei cenuşe, ca pasărea Phoenix, şi reclama toate forţele de muncă. Trebuia să meargă şi el!

Se vedea, departe de târguşorul obscur, între oameni de seamă, scriind în birou, şi împărţind pământul ţăranilor, cari munciseră până acum din greu, ca alţii să strângă roadele şi să le încarce hambarele fără fund.

Se vedea în faţa poporului, vorbind cu glas intretăiat de emoţie: „Oameni buni! Iată Dumnezeu şi-a plecat urechia şi a ascultat rugăciunea voastră! Pământul acesta, pe care l-aţi muncit ca nişte bieţi clăcaşi, de-acum e al vostru. Să-l munciţi, în tihnă, să daţi mulţumită lui Dumnezeu, că ne-a învrednicit să ajungem aceste zile de praznic, şi să vă aduceţi aminte de patria, care v'a ridicat, după atâtea jertfe de sânge, la sărbătoarea cea mare de azi când am ajuns şi noi stăpâni pe moşia strămoşească . . .”

Cam așa își închipuia, că va vorbi ţăranilor, în zilele de sărbătoare, prinzând un corn al plugului d nului ministru, iar celălalt el.

Avea să fie cea dintâi brazdă de înstăpânire.

* * *

Toată noaptea n'a închis un ochiu, sbătându-se în aşternut, cu gândul la predica, ce va ţinea-o credincioşilor.

Gândea, la început, să-si ia adio dela ei, în cuvinte potolite, vestindu-le, că pleacă numai pentru scurtă vreme, şi că se va înapoia.

Işi dete însă seama, că ar fi totuşi o minciună, pe care n'o putea rosti din uşa împărătească a altarului.

Se gândi apoi: să plece fără să le spună o vorbă legănată?

Ar fi şi mai nepotrivit.

Atunci?

Când zorile împurpurau geamurile, se înişti.

Işi aminti, că nici nu avea încuviinţarea Prea Sfinţitului, pentru a lua o hotărâre.

Gândul acesta îl invioră.

Va merge deci la căpetenia lui bisericească, şi-i va cere încuviinţarea.

Voinţa lui Dumnezeu se va rosti prin graiul Arhiereului.

Adormi, cu un zâmbet.

Şi în vis, chipul Mântuitorului din „Cina cea de taină“, ce atârna de-asupra patului, se scoborî din cadru, şi mângâindu-i pletele îi spuse cu o blândă muştrare: „Şi tu vrei să mă părăseşti?“

* * *

În faţa Arhiereului rămase foarte încurcat.

Ca şi când ar fi ştiut de visul ce-l avuse, Arhiereul îi zise, cu o uşoară nuanţă de mâhnire:

— *Et tu, mi fili.*

Işi plecă ochii, ca surprins asupra unei fapte rele.

Dar Arhiereul îi vorbea blând şi cucernic:

— Mă surprinde, Frăţia Ta, puţin . . . Eu credeam că numai tinerii mă părăsesc, dar acum veniţi şi voi, cei mai în vârstă. Voi rămânea numai cu bătrânii . . .

Domnul consilier era cât pe aci să renunţe la planul ce l alcătuisese până în amănunte când Arhiereul urmă, după o pauză:

— Poţi pleca, Frăţia Ta, căci şi acolo avem nevoie de oameni . . . Şi dacă te-ai oboşit ori te-ai plictisit . . . noi te aşteptăm să te înapoiezi oricând . . . Te aşteptăm . . . Am nădejdea că vei reveni odată . . .

* * *

Vârtejul vieţii, îl săltă ca pe un fulg, asvărindu-l departe, pe celălalt ţarm . . .

Se obişnuie cu soneria, cu telefonul, cu maşinile. Era totuşi o mare distanţă dela căruşa cu un cal, până la maşina ce-l transporta ca într'un vis, legănându-l pe pernele în care se scufunda.

Cu banchetele şi cu balurile se împrietenise mai greu.

Lumea, după ce se desfundau sticlele de şampanie, era mai gălăgioasă, toasturile erau mai vesele . . . O lumină rozalbă învăluia lumea şi oamenii . . .

Totul era o feerie . . .

El rămânea de multe ori, cu ochii aţintiţi în gol, ca pentru a căuta un răspuns la întrebarea: Oare situaţia e, într'adevăr așa de fericită cum o vedem de aici, după al doilea pahar cu şampanie?

Balurile, mai ales, îl zăpăciau. Cât a putut, le-a încunjurat. Dar s'a pomenit, odată, că trebuia să meargă şi el: sosiseră doi miniştri. Refuză cu îndărătnicie să se prezinte în frac, ră-

mânănd la redingota și hainele lui negre, nevoit totuș să facă o concesie de rigoare: mănuși albe și ghete de lac.

Oglizile mari îi reflectau chipul, țipându-i de odată cu lumina orbitoare a candelabrelor: „Nu iei seama, taică părinte, cât ești de caraghios?”

Cucoane frumoase, în decolteuri superbe, foșnind din mătăsuri, îl ochiseră și se foloseau, chicotind, de prilejul, să-l zăpăcească cu totul: „Domnule consilier, se poate să nu dansați? Măcar o tură de fox-trot?”

Se strecură, cu multă grijă, spre bufet, după care, se așează, cu un prieten la o masă din fund, luără o butelie cu vin, și își aprinse țigara, respirând ușurat, ca după o mare primejdie.

Ochii iscoditori ai cucoanelor tot îl mai urmăreau dela distanță, dar acum se simția mai la adăpost, și îndrăznea chiar să înfrunte ochiadele lor de sirene.

* * *

Dar lovitura cea mare sosi, ca un trăznet din senin.

Intr'o seară, mergând la cafenea, observă o mișcare neobișnuită pe strade. Oamenii alergau ca mânați de vijelie: trăsuri și mașini se încrucișau într'o goană turbată.

Ce esle domnilor? Au năvălit muscalii? — Întrebă el pe prietenul ce-l aștepta la masă, agitat.

— Cum? Nu știi nimic?

— Nu, frate. Viu dela birou!

— Atunci citește.

Și-i întinse ziarul de seara, ediția specială, O telegramă, cu litere cât pumnul, anunța: Căderea guvernului . . . Lista nouilor miniștri. etc., etc.

Literele mari îi jucau înaintea ochilor, dar se liniști încurând, și întrebă, nelămurit:

— Ei bine ce e cu asta? A căzut guvernul, vine altul în loc . . . Toate guvernele vin și pleacă, doar nu pot rămâne până la sfârșitul veacului. Pentru asta alergă lumea ca turbată, și țipă băieții cu ziarele, ca niște șacali?

Prietenul îl privea și mai agitat, apoi îi zise cu compătimire:

— Bine, mă, tu trăiești în lună? Pleacă guvernul, va trebui, probabil să plece și funcționarii mai înalți, cari erau exponenții lui . . .

— Păi vor pleca și ei, dacă trebuie . . .

Nu mai era chip să-i tulburi calmul.

Cafeneaua era arhiplină. La toate mesele lumea discuta cu aprindere. Gesturi largi tăiau valurile de fum; pumni agitați loveau în mesele de marmoră, lci-colo câțiva șopteau în taină, strecurând priviri piezișe, la mesele de alături.

Numai consilierul sta liniștit, neînțelegând nimic din ce se petrecea în juru-i convins că totul nu-e decât o furtună într'un păhar cu apă, și că toată zdroaba asta o oamenilor e ridiculă și de prisos.

* * *

După câteva zile, placate mari anunțau sosirea noului președinte al consiliului, întovărășit de o suită din minister.

O lume imensă se înghesuia în sala cea mare a primăriei.

Când sosi ministrul și suita, urale și aplauze izbucniră de pretutindeni.

Când uralele conteniră și ministrul se ridică să vorbească s'auzi un șuerat dela galerie, apoi altul, pe urmă o gălăgie nemai pomenită, țipete și vociferări.

Polițiștii urcară scările, în fugă. O încăierare în toată legea, se porni între manifestați și polițiști S'auziau pocnete de palme, izbitori înfundate, trupuri prăbușindu-se, lovituri de bastoane . . .

Consilierul, postat la ușa salei, căci înlăuntru nu izbutise să intre, rămase încremenit, privind cum cele două tabere adverse, încleștate cu furie, se rostogoleau pe scări, într'o învâlmășală stranie . . .

Așteptă năucit până ce dispărură depe arenă, apoi scoborî scările cu grijă, întrebându-se cu spaimă când se văzu în stradă:

— Dar asta ce-a mai fost?

* * *

Seara spuse servitorului:

— Să faci bagajul, Ioane, că mâine mergem acasă . . .

Povestea tribunului

de OVIDIU HULEA

Nu te uita că-mi este colțul genei ud
Eu sunt acasă, dragul meu, sunt la Abrud---
Vezi poarta asta grea ca o cetate?!
Mânerul ei a sărutat atâtea mâni curate:
Și mâna tatii, pe-a lui Iancu și-a lui Bălint și-a atâtor moși!
În umbra porții ăsteia am copilărit surorile și frații toți---
— Batrâni sunt azi și gârbovi copilașii
Și mi-au murit de-atunci parinții Iancu, Bălint și nănașii---
Părul mi-e cărunț, ochii pustiiți,
Iar inima, un cimitir, în care dorm toți cei iubiți!

Veneau, pe vremuri, foarte mulți, aici, la noi acasă
Prefectul preot, Balint cu barba-i de mătasă---
Noi ne=ascundeam sub barba-i albă, fața înbujorată,
Eu mă gândeam, din stuful ei, și nu odată
Că Dumnezeu așa va fi să fie
Înalt, voinic, -cu barba de colie
Ca popa Balint---
Și de=aceea de câte=ori la noi venia
Toată oștirea de copilași îl aștepta---
— Numai la sânul mamei ne simțiam mai fericiți, pe-a nimânui
Al altuia, când ne purta pe piept, sub barba lui---

Prefectul Balint avea fața de bronz, ochii de mărgăritare
Ca'n doi desagi, avea bonboane în cele două buzunare---
La prânz cu tata multe povestiau,
Era și prânz la care ei plângeau
---Povesteau de Iancu, și de munți și de români,
De=un fluer, de ciubare, și de stâni
De drumuri rele și de pribegii moși
De împăratul, de slujbași, de robotă și hoși---
Noi ne opriam atunci din râs, din chiu, și joc
Și stam în loc---

Mi=aduc aminte că era o zi de sărbătoare
Și la Abrud pomii toți râdeau în albă floare,
Nu bănuiam ce se petrecea la noi în casă,
Dar am văzut atâtea flori, frumos puse pe masă,
— „Nu's Paștile, mamica noastră dragă
De ce rupeți florile din curtea noastră 'ntregă?“

„Azi vine Iancu, dragii mei copii!“

Veni un om cu ochi trudiți, pustii---!
Când a intrat pe poartă credeam că=i cerșitor
Și am alergat pe frică, sus, pe coridor---
Ne-aduse tata jos--- mergeam cu silă---

De bietul cerșitor cu frică grea și milă---
Tata ne-a zis „copii, săruțați-i mâna
— Cersitorul avea fața de argilă---
Noi ne uitam la tata speriați---
---Dar ochii lui erau înlăcrimați---

Intrarăm și noi după prânz în casă,
Era și cerșitorul pus la masă---
Cu frica 'ntâiu, noi l-am privit tot mai de-aproape :
Pe ochii blânzi cădeau grele pleoape---
El nu vorbea nimic, ci sta așa,
Eu mă gândeam de ce el singur nu vorbea,
Că toți mesenii se'nvârtiau în jurul lui
El însă nu răspunse nimănui!--

Dar într'o zi, Iancu m'a ridicat în brață
L'am sărutat pe barbă, ochii și fața
Incolăcit pe după gât l-am strâns---

Si-atuncia Iancu s'a'necat în plâns.

Câmp bătrân

de EMIL GIURGIUCA

A 'ncremenit un pom pe câmpul gol,
Un veșted sfânt cu brațe despuiate,
Brumat poate de-a lui singurătate,
Tulpane lungi de ceață-l înfașor.

Iar câmpu-adoarme 'n somnul din pământ,
Pâraiele 'mpietrite : suspinarea.
Rugi înzeuați proptesc văzdubul strimt
Si 'n sfâșieri de coase îngrădesc zarea.

Spre-o strungă de spini strămtorați sub zare
Se 'mping răzoare 'năbușite 'n humă :
E poate-un sat. Un clopot pe-o cărare
Li strânge la sân leagănul de brumă.

Eu trec pe câmp cătând un sat prin ceață
Si gânduri mi-se 'ngrămădesc în drum
Si de le calc, ele se țin duium
De urma mea, îmbrobodite'n ceață.

Si undeva aștept un om cu-o știre
Si dorul mi-se frânge'n rugăciune.
Dar ziua afundată 'n toamnă apune
Târându-se sub alte coviltire.

Și eu nici azi n'o să te strâng la sân
Iubirea mea!-- Și-aștept ca pomul veșted...
Mi-aud brumând tristețile pe creștet
Și nici un om nu vine... Sunt bătrân!--

Când a plecat Gheorghe Lazar din Sibiu?

de Dr. CORIOLAN SUCIU

Din Aprilie 1811, până în Iunie 1816, timp de aproape de 6 ani, cât a petrecut Gheorghe Lazăr la Sibiu, ca profesor al candidaților de preot, viața lui a fost aproape neconținut, un martiraj, o viață plină de lipsuri, de supărări și amărăciuni.

Intr'o casă particulară, închiriată, destinată pentru școala de „bogoslavia”, Lazăr trebuia să se căsnească să învețe, pe mulți candidați la teologie, nu științele teologice, propriu zise, ci scris cetitul claselor elementare.

La aceste mizerii ale calității dascălești, s'au adaus altele, provenite din împrejurări; din invidia și răutatea oamenilor. În urma devalorării valutei produse în Austria din cauza războaielor Napoleoniene, Lazăr primea, în cursul anului 1811, un salariu de mizerie, de 5 floreni buni la lună. Ne mai putând suferi această situație, Lazăr, în Decembrie 1811, plecă la Brașov, unde alături de prietenul său Ioan Barac, spera să capete o slujbă cu un salariu mai omenos.

La intervenția episcopului Vasile Moga însă, care s'a plâns guvernului, că Lazăr a plecat de la catedra de profesor fără învoirea lui, guvernul a dispus ca Lazăr să fie întors la Sibiu, la catedră, „sub honesta custodia”. Ceeace în Ianuarie 1812 se și execută

Între Lazăr și consistorul din Sibiu se stabili o atmosferă glacială. Autoritatea lui în fața elevilor săi, era micșorată. Unii dintre aceștia, simțind că au asentimentul mai marilor, au început să aibă o purtare lipsită de cuviință, față de dascălul lor. Unul, Ioan Feketits, fiind certat pentru obrăznicia lui, nu s'a sfiit să-l atace pe Lazăr în camera sa fiind chiar să-l arunce pe fereastră — după cum se jeluește „profesorul maltratată” — și făcând ca Lazăr să se aleagă cu capul spart.*)

Din această situație devenită aproape imposibilă, Lazăr spera să scape în Februarie 1815,

*) Informațiile sunt culese din lucrările D-lor Bogdan Duică, Avram Sădeanu și Ioan Georgescu, despre Gheorghe Lazăr.

când împăratul Francisc I. al Austriei hotărî, în urma cererilor repetate ale românilor din Eparhia Aradului (Moise Nicoară) să rupă cu tradiția episcopilor sârbești și să așeze în scaunul episcopesc al Aradului un preot român. Deși Lazăr fusese printre candidați, el nu izbuti să ajungă la înaltul post, unde pregătirea sa intelectuală și dragostea sa de neam ar fi putut aduce atâta bine pentru Români. Episcopul Vasile Moga în înțelegere cu guvernul Transilvaniei, comitele Gheorghe Bánffy, se îngrijii să menajeze, pe sub mână, pe alții pentru acest post

În sufletul omului superior, lipsa de atențiune a vlădicului său, pentru aprecierea vrednicilor, a lăsat drojdia unor deziluzii amare.

Cu mai marele său, nu mai avea zile bune.

Când odată, Lazăr, de pe amvon, îndrăzni să-i lămurească pe credincioși despre datorii și drepturile lor de oameni și de cetățeni, arătând că supunerea și credința lor către stăpânire trebuie să fie răsplătită prin o egală ocrotire cu ceilalți cetățeni ai țării, episcopul Moga îl chemă în altar și îi făcu aspre imputări pentru cutezanța de a lansa astfel de idei temerare.

Între episcopul plecat stăpânirii despotice și profesorul pătruns de ideile revoluției franceze, prăpastia se adâncea din zi în zi mai tare.

Nu mai era mult până ce avea să se producă ruptura definitivă; dintr'un fapt divers.

În Martie 1815, marele exilat din insula Elba, se reîntorcea în palatul Tuileries, în aclamațiile frenetice ale parisienilor. Se începea domnia de 100 de zile a lui Napoleon. Tiranii Europei tremurau, iar iubitorii de libertate hrăneau nădejdi nouă.

Între aceștia din urmă, se număra și Gheorghe Lazăr, care încă de pe timpul petrecerii sale în Viena, a avut prilejul să se inflăcăreze de gloria împăratului Francezilor, stăpân de două ori (în 1805 și 1809) peste capitala Habsburgilor.

În Iunie 1815, lumea era din nou cu răsuflarea pe buze, în așteptarea rezultatului încăierării dintre Napoleon și puterile Europei întrunite în congresul dela Viena.

Lazăr a fost dintre aceia, cari își pusese nădejdea în biruința genialului împărat francez.

În ajunul luptei dela Waterloo, la 9 Iunie 1815, Lazăr aflându-se într'o grădină publică din Sibiu, la un pahar de vin, avu curajul să bea în sănătatea lui Napoleon.

Cuvintele de „Trăiască Napoleon“, ieșite de pe buzele dascălului român, nu puteau însă rămânea nepedepsite. Fiind denunțat de către cei cari l-au auzit, directorul poliției din Sibiu, Simion Schreiber, a făcut arătare împotriva lui, la guvern, cerând pedepsirea profesorului revoluționar.

La 15 Septembrie 1815, Lazăr era destituit din postul de profesor de teologie, iar la 22 Octombrie acelaș an, la propunerea cancelariei ardelene, împăratul aprobă această destituire, motivând sentința cu împrejurarea că, profesorul ar fi cu totul stricat (der ganz aus geartete Professor).

În Sibiu, pentru Gheorghe Lazăr, numai era loc de rămânere. Dușmănit de cei mai mari ai neamului său, ținut sub ochiul vigilent al poliției, Lazăr află de bine să-și piardă urma din Sibiu.

Nu știu cu precizie nici ziua plecării sale din Sibiu, nici aceea a trecerii sale pe la Brașov, spre Bărcăneștii boeroaicei Ecaterina, logofeteasa Bărcănească de lângă Ploești.

Scormonind prin arhiva mitropoliei din Blaj, între actele Anului 1816 am dat de o adresă a guvernatorului Transilvaniei, contele *Gheorghe Bánffy*, din 14 Iunie 1816, către directorul poliției din Sibiu. *Simion Schreiber*, în chestiunea dispariției lui Gheorghe Lazăr din Sibiu.

Actul scris în latinește, îl dau în traducere românească :

Stimate domnule Primar
și Director de Poliție !

Mi s'a adus la cunoștință, că Gheorghe Lazăr, profesorul de teologie neunit, destituit

din oficiu, a dispărut din Sibiu ; fiindcă însă acela, din ordin mai înalt a fost pus sub inspecțiunea directorului de poliție, trebuia supravegheat cu ochi pururea veghetori, și trebuia să fie cu atențiune la faptele lui; însă despre dispariția aceluia, nu mi s'a comunicat nimic cu toate că despre faptele și locul de petrecere al aceluia administrația publică avea cunoștință, (De aceea) am ținut să vă fac cunoscut să nu întrelășați de a mi raporta îndată, cu prima ocaziune despre împrejurările dispariției aceluia și despre locul încotro se va fi refugiat.

Mai departe rămân al Stimat Dniei Voastre, cu obicinuita considerare

îndatorat

G. C. BĂNFFY m. p.

Cluj, la 14 Iunie 1816.

Pe dosul acestui act e adresa: Generoso Domino Simoni Schreiber Liberae Regiaeque Civitatis et Sedis Saxonicalis Cibiniensis Villico, et Politiae Directori Cibinii.

Ex offo

C. BĂNFFY

(L. S.)

Și mai e notată data răspunsului: resp. die 26-ta Iunii 1816.

Ar fi interesant, dacă am avea la dispoziție archiva guvernului ardelean să se caute răspunsul pe care îl va fi dat directorul poliției Simion Schreiber, în chestiunea evaziunii lui Gheorghe Lazăr din Sibiu și eventual al trecerii lui în Țara Românească.

Din ceeace avem la îndemână, rămâne fixat că, în partea întâiu a lunei Iunie, anul 1816, Gheorghe Lazăr era dispărut din Sibiu și că guvernatorul din Cluj cerea relații directorului poliției din Sibiu, în privința felului dispariției lui Lazăr și a locului său de refugiu.

Cum a dispărut Lazăr din Sibiu nu știm.

Știm însă că a apucat pe drumul bătut, trecând peste vama cucului, spre Țara Românească, pentruca să aprindă făclia, care avea să se alimenteze din idealul național, făurit de ardelenii școlii latiniste dela Blaj.

Taina unui licurici

de GABRIEL DRĂGAN

Peste 'ntinderi adumbrite de povești și de istorii,
Se 'nchina în semn de-evlavii cum e dafina pe-aici,
O răscruce răstignită peste dealuri cu podgorii,
Și 'n răscruce, din comoara firii rupt un licurici
Se-aciuașe 'n trudnicia unei vieți pustii și mici . . .

Garduri șui de câținișuri umezite 'n straiu de umbră
Li făceau sub ulmi la drumuri, adăpost printre gulii
Și pe dâmburi mărginașe, printre ierburi în penumbră,
Licuriciul trup de veghe și ascuns în bălării
Nu știa de-i strop de glod ori strajă pe megieșii . . .

Și cum drumurile 'n cruce se 'ntâlniau și 'n larguri toate
Cu spinări șerpuitoare se pierdeau cu praf și prund
Fluturau momiri vieții și 'ntr'un vis orbite gloate
Se iviră 'n slava zilei de beteală 'n fir rotund,
Hohotind din regi în crainici patru zări fără de fund . . .

În hlamide orbitoare atârând bogate 'n falduri
Iși boltiră unii, alții, albe punți de mărgărit . . .
Și strivind căzuții jertfei peste leșuri malduri, malduri,
Se 'ntreceau croind arcade și podoabe de argint,
În găteală cu fireturi din ținuturi care mint . . .

. . . Curgea 'n pași nimicnicia prinsă 'n legănări de dricuri...
Și 'n trudita lor chemare își svârleau pe frunzi — potop —
Mozaicuri de lumină, trâmbișări în mozaicuri,
Iscodiri viclene strânse 'n haina unui gând miop,
Și puzderii de-osanale dăruite filantrop . . .

Și de-atâta strălucire, larmă și porniri bizare,
Se stângea la schituri toaca, miezul se usca în coji,
Se ciuntea prin ramuri cântul pasărilor tot mai rare
Și troițe din credința unor vremuri cu răboji
Gârboveau cuvântătoare și blajine 'n foi de boji . . .

...Dar sub munți pleșuvi în gheburi și propțiți în geana sură
Soarele pieri târîndu-și fire de vremelnicii . . .
Și pieri din toți lumina . . . Straniu 'n vâl de noapte-mură
Licuriciul de sub garduri răsărind în drum pe glii
Spinteca lumini în larguri: gând de bronz în veșnicii . . .

*) Din volumul de poezii: *Trofee de aur*, care va apare în curând.

Insemnări asupra lui Pirandello

NICOLAE MĂRGINEANU

Timpurile moderne, mai mult decât oricare altele, au la bază idea de individ. Considerate pe oricare latură a lor, individul și idea de individ joacă rolul esențial. Preocupările în legătură cu creierea condițiilor celor mai favorabile libertății individului, a dezvoltării și valorificării sale maxime, precum și cele privitoare la cunoașterea realității intime a acestui individ, formează preocupările specifice și predominante ale vremii. Constatarea și verificarea existenței lor e tot ceea ce poate fi mai ușor, indiferent dacă ne îndreptăm atenția spre una sau alta din nenumeratele laturi de manifestare umană. Luăm, de exemplu filosofia, care sintetizează și exprimă totdeauna mai bine și mai fidel atmosfera și spiritul unei epoci. Persoana omenească e punctul de plecare, aproape fără excepție, în toate sistemele filosofice de azi. Pentru a prinde și înțelege rostul și existența lumii și vieții, trebuie să plecăm dela noi înșine. Cunoașterea despre lume și viață e cunoașterea noastră. Ea are un sens în realitatea noastră subiectivă, sens care nu poate fi îndepărtat cu nici un preț. Vedem și înțelegem lumea în noi și pentru noi, prin prisma intereselor noastre de viață și pentru aceste interese. Din infinitele laturi ale lumii, prindem doar o infimă parte. Restul ne scapă și ne scapă fiindcă nu ne interesează. Ceea ce prindem, prindem totdeauna adaptînd și prelucrînd în conformitate cu nevoile și aspirațiile adânci ale firii, nevoi de care nu putem face abstracție nicicînd, fiindcă ele sunt rostul și sensul intim al firii noastre. Totul e o creație a lor, în slujba lor. Deaceia, cu drept cuvînt trebuie să spunem și să recunoaștem că lumea exterioară nu se ogîndește în noi, cît ne reogîndim noi în ea. Concepția despre lume și viață nu e ceva dat obiectiv, înafară de subiectivitatea firii noastre, pe care să o percepem ca pe oricare alt lucru simplu dinafară, ci e dată întîiu de toate în profunzimea firii noastre. In spre ea să ne îndreptăm prin urmare privirea.

Acelaș lucru și în literatură, nu numai în filosofie. Poate în măsură și mai mare! Preocuparea de personalitatea omenească e preocuparea cardinală a literaturii contemporane. Inceputul a fost făcut cu mare strălucire de Goethe. Renașterea înseamnă găsirea Universului, concepția naturalistă despre el. Goethe înseamnă găsirea și concepția naturalistă despre om. Opera sa și începutul făcut de el a fost continuat fără întrerupere. Literatura modernă e întîiu de toate psihologică. Faptul a fost afirmat și repetat zilnic. Avem dramă psihologică, nuvelă psihologică, roman psihologic și așa mai departe. Analiza personalității umane, a trăsăturilor și cutelor ei as-

cunse și întime, sunt subiectele favorite și caracteristice ale literaturii actuale. Scriitorul e preocupat de înțelegerea și analiza faptei omenești, în ceea ce ea are specific și adînc, iar criticul de înțelegerea psihologică a operei de artă. Ambii cîștigă simpatia publicului cetitor în măsura în care pătrund mai mult și mai adînc pe drumul apucat.

Unul dintre cei mai distinși și mai expresivi reprezentanți ai literaturii psihologice a vremii e fără îndoială Pirandello, faimosul dramaturg italian. Dramele sale înseamnă realizarea cea mai strălucită a literaturii psihologice contemporane. Desprindem unele din ideile sale mai esențiale.

„Fiecare avem o lume în noi și pentru noi și pentru fiecare, această lume e diferită. Cum putem noi să ne înțelegem, dacă cuvintele, pe care le spun eu, au un sens și o valoare cu Universul din mine, în vreme ce acel, care mă ascultă, le dă un înțeles și o valoare cu Universul din el“, spune un personajiu pirandellian.

Mai mult. Noi înșine nu suntem unul și acelaș. Personalitatea noastră e mult mai bogată decât ne vine să credem. Nu reprezentăm fiecare un eu, *eul nostru*, ci o pluralitate de euri care toate sunt ale noastre, fără ca noi să ne identificăm cu unul sau altul. Nedefinit de multe tendințe și euri, cu acțiune opusă sau convergentă, se sbat în pieptul nostru. Conștiința noastră e un mare concert, de o înfinită bogăție, de o armonie mai mult sau mai puțin pronunțată, de mai mult sau mai puțin întense acorduri și desacorduri. Faust își făcea iluzie spunînd „Două suflete se sbat în pieptul meu!“ Nu se sbat două, ci mai multe, neînchipuit de multe! „Drama, după mine, — spune Pirandello — este în întregime în interiorul meu, în conștiința pe care o am, că fiecare din noi este „unul“, atunci cînd el este „o sută“, cînd este „o mie“, cînd el este de „atâtea ori unul“ câte posibilități sunt în el“.

Complexitatea persoanei umane nu e însă numai de moment, ci ea e și în timp. Cu aceasta atingem idea dragă lui Pirandello. Noi nu suntem o mărime constantă, identică cu ea însaș în fazele ei succesive, ci suntem în neîntreruptă schimbare, devenire. Schimbările nu sunt la suprafață și aparente, ci sunt în fond, radicale. Personalitatea umană nu trebuie înțeleasă ca ceva static, blocat, ci ca o înfinită curgere; ea trebuie gândită și concepută în timp. Individualitatea mea din momentul A nu mai aceeaș în momentul B. Intre prezent și trecut e o prăpastie de nepătruns. Aceasta deoarece noi suntem viața și viața nu este, ci se nîtamplă. „Voi ar trebui să tremurați apropiindu-vă de voi, dacă ați fi în adevăr convingși, că

realitatea voastră de azi nu este în timp decât o iluzie trecătoare și fugace, așa cum v'o imaginați azi într'un fel, mâne într'altul, la jocul hazardului, contingentilor, voinții sentimentelor, grație intelectului care vă reprezintă pe voi înșivă azi într'un fel și mâne... cine știe cum". Aceasta deoarece toate sunt: „Iluzii ale realității, în această comedie goală a existenții care nu se'ncheie și nu poate niciodată să se'ncheie, căci dacă mâne s'ar încheia, adio, toate s'ar sfârși". Mai rar pagini de o mai profundă analiză psihologică decât acestea! Tot ceea ce filosofia și psihologia vremii încearcă a prinde în nenumărate pagini în limbaj științific, Pirandello a prins în aceste fraze, atât de laconic formulate, și cu un conținut atât de bogat.

* * *

Ceea ce constituie elementul specific al dramei față de celelalte genuri este elementul de luptă mai pronunțat decât în oricare altă parte. Desfășurarea dramei e de fapt o continuă luptă. Tragicul constă tocmai în desfășurarea acestei lupte și în finalul ei. Faptul a fost observat și întrebunțat cu multă măiestrie de antici și a fost ridicat la rangul de dogmă de marele filozof Hegel și, mai ales, dramaturgul Hebbel, care s'a inspirat din filosofia hegeliană Cunoaștem triadele hegeliene: teză-antiteză-sinteză, conform cărora se face evoluția universală. Drama era considerată ca sintetizând mai mult viața, prin faptul că în centrul ei e lupta care e adevăratul mobil, esență a lumii. Acțiunea dramei reprezintă mai expresiv idea de teză, căreia i se opune antiteza și din a căror ciocnire rezultă sinteza.

Analizăm sub acest aspect dramele lui Pirandello. Am văzut cum fiecare individ încheie în sine, în fazele sale succesive, o infinită pluralitate de euri. Viața lui nu e ceva definit, static, ci ceva dinamic, în nesfârșită curgere, devenire. Am zice cu un termen filosofic (căci pentru a înțelege pe Pirandello nu trebuie să fugim de filosofic, căci el nu e străin de ea) că viața e în natura ei ceva irațional. Dar noi trăim în societate. Societatea și mediul în general însă, prezintă anumite forme, tipare stabile, neschimbătoare; ea ne impune să ne acomodăm acestor forme, Formele ei stabile trebuie să devină formele noastre de viață. De presiunea acestor forme trăind în societate, fatal nu putem scăpa. Fiecare suntem forțați să jucăm un anumit rol, să luăm o anumită mască, pe care să ne-o însușim cu timpul. În deosebi trebuie să ne însușim următorul rol: să ne considerăm identici cu noi înșine. Organizația și legislația socială au acest principiu la bază și fără el n'ar putea exista. În acest mod pe de o parte trăim viața conform acelei iraționalități din noi, pe de alte parte suntem constrinși dela naștere, trăind în mediul social, să ne conformăm anumitor forme, să trăim

și viața cerută de societate. Viața irațională în natura ei, e silită în desfășurarea ei, să ia un rol, o Formă, o doua viață.

Intre prima viață și a doua, între Viață și Formă e însă o fatală opoziție, un continuu antagonism. Viața exclude Forma; Forma are tendința de-a forța viața să i se conformeze ei. Intre ele e o continuă ciocnire și învinge una sau alta, viața devenind sclava Formei sau tinzând a exclude Forma, care e totuș necesară realizării vieții. Noi înșine ajungem a nu mai ști care e adevărata noastră natură; aceea pe care o simțim ca fiind o manifestare spontană a interiorității noastre sau aceea pe care o trăim forțați, o simulăm, în fața semenilor noștri. Avem un corp, care are o umbră. Nu ne-am pierdut umbra, dar nu știm care suntem noi: corpul sau umbra? Care e ficțiune și care e realitate? Ne căutăm cu neastîmpăr și nu ne găsim! Aceasta luptă fatală între formă și viață formează însuș nervul vital al dramei pirandelliene.

Lupta la vechii Greci se dădea între individ și Soartă. La noi modernii centrul s'a deplasat. Antagonismul și lupta există între individ și societate. Ea, s'ar putea spune cu o anumită rezervă — e și în centrul dramei lui Pirandello. Aceasta rezervă o facem pentru că desfășurarea luptei și coloratura ei nu mai poartă caracterul social, ci a luat un pronunțat caracter metafizic. Întru atât metafizic în cât e problematic dacă putem vorbi de elemente sociale în ea. Lupta aci, cum am încercat a arăta, e între fluxul irațional al vieții și forma, tiparele raționale pe cari trebuie să le ia din cauza mediului social. Tragicul pirandellian e în fatala și irezolvabila opoziție dintre Viață și Formă, dintre ceea ce suntem și dintre ceea ce nenatural trebuie să fim; iar finalul tragicului necunoașterea noastră proprie.

Această luptă e cu o rară măiestrie întrebunțată de Pirandello, fapt ce constituia un mare avantaj pentru drama sa. Acțiunea dramei trebuie să facă apel la viața instinctivă și emotivă, în formele ei cele mai pronunțate, a spectatorului. Drama lui Pirandello nu face însă apel la această viață, sau mai bine zis face prea puțin apel, având în centrul ei procesele de gândire, în majoritatea cazurilor, în aspectele lor cele mai superioare.

Acest fapt e un mare neajuns, care ar risca mult cariera dramatică a lui Pirandello cu toată superioritatea lui. Cazuri precedente au mai fost. Gândiți vă în deosebi la Ifigenia lui Goethe, care indiscutabil e de o mare valoare, dar pe care totuși în repertoriul cărui teatru o găsim? Să ne gândim, pe de altă parte, la alte multe piese slabe, de o indiscutabilă inferioritate, care făcând apel la viața emotivă și instinctivă în cele mai simple aspecte ale ei umplu repertoriul tuturor

Copilul cât plopul

— Poveste pentru Puiu —

de LIVIA REBREANU-HULEA

Se zice că a fost undeva un copil, pe care-l chema Puiu și care în fiecare seară adăoga după „Tatăl nostru“:

— Doamne dă să cresc mare, mare, cât un plop.

Și cum Dumnezeu e bun și 'ndurător cu copiii care I-se închină, i a împlinit și lui Puiu, dorința.

Într'o seară, după ce toată lumea s'a culcat și lampile s'au stins, Puiu, care nu adormise încă, privia din pătuțul lui prin fereastra ce da spre grădină.

Luna plină lumina ca ziua. În pulberea ei de argint numai silueta plopilor se 'nșirua înălțată în zore, ca alinerea unor uriași îmbrăcați în tunice verzii intunecate. Din când în când susur surdina de frunze tresăria pe-o clipă ca să se piardă în liniștea de templu ce stăpâna peste sat și departe peste întinderile fără de margini par'că.

Si Puiu a privit mult, mult prin fereastră, până ce pleoapele îi apăsăru sufletelul obosit cu o greutate de neînvinș și el adormi, în inimă cu dorul de astă dată mai vajnic decât ori când, de-a fi și el înalt, înalt, cât un plop.

Luna se urca tot mai sus în slavă; grădină, flori, pomi, iarbă totul părea cuprins într-o rețea de argint sclipitor, care schimba mereu culori ca de curcubeu; greeri îndrăgostiți, frământați de nesomn scârțâian pe întrecute vioarele, iar dinspre sat s'auzia câte-un lătrat somnuros de câine și cel dintâiu cântec de cocoș.

Dar iată că de-odată o umbră se apropie de fereastră. Privește cu mâna stresină la ochi în casă, spre locul unde e așezat patul lui Puiu. Apoi, fiu, încet ca să nu sperie pe copil un deget bate repetat în geam.

Puiu crede la început că visează... vrea să alunge vedenia, care îl privește stărnitoare... dar nu... nu e vis... e aievea: la fereastră bate o babă gheboasă și zdremșoasă, pe brațul stâng cu un coș iar în dreapta cu un băț.

La început Puiu se cutremură de spaimă și vrea să și tragă plapomița pe cap sau să strige pe mamica... dar... dar baba are atâta bună-tate în privire, pe față, că lui Puiu îi trece, dintr'odată toată frica...

Unde să mai pui apoi și povața maicuții, care-l ambiționase de-atâtea ori:

„Puiu e fecior, și nu se teme de niște femei amărâte!“ Si Puiu cobră, într'o clipă, prin fereastră, în grădină.

Teama de babă i-se risipi cu desăvârșire când o auzi vorbindu-i pe-un ton moale:

„Puiu, vrei să fii mare cât plopul aceia?!“

— Dar cine ești Dta?! — o întrebă el.

— Eu sunt o vrăjitoare și am puterea de-a împlini toate dorințele copiilor! Dumnezeu mi-a dat putera aceasta — Puiu!

Puiu privi o clipă sus, spre creștetul plopilor șoptitori și fără a se mai gândi mult, făcu semn din cap că vrea...

Atunci baba îl atinse nițel peste umăr cu beșișorul, ce-l avea în mână, și iată că dorința lui Puiu se întruchipă văzând cu ochii... mâinile, pieptul, picioarele, toată făptura începe să-i crească dintr'odată... creștetul i-ajunge acum de-asupra ferestrei... la streșină... uite-l acum cât casa... Si minune... uite-l față în față cu vârful plopilor, care îl privesc și ei, uimiți par'că... sopțindu-și ceva tainic unul altuia...

Mândru dar și mirat Puiu își roti acum privirea în jur: nimic din toate... chiar și baba a dispărut! Ori poate n'o mai poate vedea de mititică ce e?! Dar uite că și casa lor i se pare abia cât o cutie de chibrituri... satu 'ntreg ca un câmp semănat cu mușuroaie, numai turnul bisericii, cu crucea în vârf, sclipește sub razele albe ale lunii.

Puiu zimbi fericit peste toate aceste jucării. Ce mândru va fi el, mâne, între copiii. că numai el poate săruta crucea depe turnul bisericii. Toți îi vor cere și prietenia, numai el să vrea... Căci el dacă s'ar mânia ar putea răsturna cu o mișcare toate casele din sat...

Puiu gustă din belșug și îndelungat plăcerea ne mai pomenită de a fi înalt, înalt cât un plop...

Dar dinspre miazănoapte se porni dintr'odată un vânt rece și răceala îi pătrunse, lui Puiu, cămășuța, ce-abia se mai vedea pe trupul lui uriaș. Si până' când el căuta desnădăjduit ceva cu care să se 'nveliască, norii negri se'ngrămădesc în zare, furioși izbindu-se, împletindu-se unul într'altul... Toate lucrurile din grădină ieau acum ființă de stafii... Iar cănele lor de lanț Bălan cel rău care nu suferia pe nici un străin în curte a început să latre fioros și să-și clântăniasca dinții ascușiți și puternici. Iată-l, oprindu se pe o clipă la piciorul lui Puiu, hărăindu-se speriat de lucrul acesta străin. Înăzdar îi striga lui Bălan, cu chemări mângăitoare, el nu-l mai recunoștea... și glasul lui Puiu se amesteca acum cu geamătul plopilor frământați de furtuna care se prăbuși peste lume... iar luna grăbia să se ascundă par'că și ea, galbenă de-atâta spaimă.

Picuri mari și rari începură să-i plesniască fața lui Puiu și-o ploaie mare căzu dintr'odată peste sat...

Ca niște săbii de foc fulgere s'ncrucisau în besna tot mai deasă a nopții.

Și-atunci Puiu se repezi buimăcit spre ușa casei. Dar nici piciorul nu-i încaptea printr'însa. Și până ce el se zbătea să găsiască o mântuire un glas sălbatic îi strigă nemilos:

„Ce mai strigi pe mamica ta, Puiule?! Tu nu mai ai mamică! Ea nu te mai poate ținea în brațe, nu te mai poate alinta . . . De-acum nu te mai poți juca nici cu frații și surorile tale . . .

Un dor nemărginit după scumpa lui mamică

îi sfășie sufletul și Puiu se trezi din sorun plângând amar și cu sughituri până ce văzu pe mamica de-asupra patului și simți dulceața sărutului ei alinător.

Si deatunci Puiu nu a mai adaogat nici odată după Tatăl nostru, rugăciunea de altădată, rostită atâtea seri de-arândul:

— Doamne, dă să cresc mare, mare cât un plop!

Revederea plopilor

de GABRIEL DRĂGAN

Primiți-mă iar plopitor în căle
Cu-aceiaș basm din timpuri de demnet,
Mă'ntorc străin, pustiu, cu amurguri pale
Și sunt atât de dornic să ascult---

Mă știu cu voi, toți plopii din ponoare,
Tulpină răsărită 'ntr'un ungher
Și'n râvna unui vis etern spre soare
Ca voi tâșnii cu fruntea către cer---

Din smârc de humă și de patimi grele
Cu-azur în gând de veghe-adânc dospit
Ca voi ivit semeț dintre vâlcele
Am spart furtuni și nori am răvășit---

Și'n hăul ud, smolit de'ntunecime,
Imi surâdea un sâmbure de jar,
Ce mă 'ndemna mai sus din adâncime
Să-i sorb lumina fără de hotar---

Dar fulgere de nenorve vifornic
M'au săgetat în fiecare ram,
Că poate prea crescui înalt și spornic
Și poate prea mult glod sortit eram---

Ceruiți-mă cu plânsul toamnei sure
De-o fi sub voi popasu-mi lung... de veci...
Și'ntr'un hogaș mă îngropați ușure
Țărâna să se surpe 'n straturi reci---

Și vânturi volcom... ploi prin crâangi pătrunză...
Și'n adumbriti de doine zi cu zi
Mă'nveșmântați în pături noi de frunză
Și urma'n lume nimeni nu mi-o ști---

*) Din volumul: «Profeul de aur,» ar e va apare 'ncurând.

CRONICĂ

CĂRȚI POEZIE

(Mihail Codreanu: *Turnul de fildeș*, ediția I, — editura Cartea Românească. — Prețul Lei 60.—). Prin „Statui” și *Cântecul deșertăciunii*” cele două volume de sonete sculpturale, dl M. Codreanu, marele solitar dela Iași, și-a înscris numele definitiv în istoria poeziei contemporane.

Pierdut într-o continuă contemplație și reflexie, ca un brahman, în aceasta mare pagodă a ființei din tot ce-l încunjoară, dl M. Codreanu își dăltuește inspirația când într-o sobrietate desăvârșită, când în finețea mătăsoasă ca și care nimic nu pare mai subtil decât simțirea însăși, transcendentă și eterică.

Dl M. Codreanu este, de sigur, dintre toți poeții noștri cel mai perseverent artist al formei. Obsesia aceasta a desăvârșirii l-a dus la acele fipare nouă de endecasilabe cu alternanță de rime, cu rime masculine și la acel sonet invers în ritm liber, puternic, cu care poetul își încheie volumul, ca și când s'ar opri, pe-o clipă, în fața eternității.

În „Turnul de Fildeș” — aproape întreg din sonete și acesta — regăsim pe același M. Codreanu, când vrăjit, pe-o clipă, de aceleași deșertăciuni amăgitoare din care este ținută viața această, când exasperat de banalitatea și mizeria ei, în totdeauna însă de-o seninătate și superioritate inepertabilă, în care, tot ce i se 'ntâmplă, se reduce la o „furtună într'un pahar de apă.”

Și după lectura acestui volum al dlui M. Codreanu rămâi în suflet cu aceeași sete după o lume transcendentă, care n'are întrupare în această vale a plângerii și amăgirii neîntrerupte.

Cea mai înaltă bucurie îi rămâne poetului — poezia. Într'adevăr nici un poet n'a cântat bucuria creației cu mai multă căldură ca dl Codreanu :

„De ne'ntâlnim îmi pare clipa floare
Când mă privești îmi pare floare vis
Când îmi zîmbești, mi-i visul paradis
Când pleci mi-i paradisul închisoare” (Muzei)

De aceasta taină a creației poetul nu se poate despartii, căci părăsirea ei ar însemna însăși distrugerea poetului :

Dar când de leșezi am zdrobit trecutul
Simții că însumi eu mă prăbușesc
Și că-mi sugrum și sufletul și lutul
(Turnul de fildeș)

Ascultați ce minunat ne redă poetul ceasul de taină al creației.

E ceasul turburei nedumeriri
Din care verbul cerne amintiri
In albă spumă de mărgăritare
Și-atunci prin noaptea timpului etern
Cel care-ai fost în cel ești tresare
Ca o gavoită 'ntr'un salon modern . . .”

(Inspirația)

O viață întreagă petrecută în acest turn de fildeș al celei mai superioare pămîni care este dragostea de artă și poezie, revărsă în aceste rânduri o căldură, o svâcnire de inimă neobișnuită în poezia dlui M. Codreanu.

Arta și poezia fiind partea sa pe acest pământ mai mult decât ori care alta — poetul se știe ca

„Fiind sortit să moartă ca lebăda, cântând

De-aceea tot poetul e-un cioclu care-și strânge
In ritmice sierle cadavrele de dor
Iar când le-a 'nchis pe toate în versul lui sonor
Cu resemnare mută durerea și-o înfrânge

El știe că viața de rade 'n el ori plânge,
Cu-acelaș rost se toarce în fir nepieritor,
Sfidând Eternitatea cu clipe care mor
Și amestecând silabe cu lacrimi de sânge.

(Cioclu)

Aceste sonete de peamărire a artei, de încătușare vecinice a propriei ființe de acest miragiu etern — rămân cele mai căldă și în aceeași vreme cele mai desăvârșite din noul volum al dlui M. Codreanu.

Dar ar fi păcat să ne mulțumim cu aceste câteva fragmente din o carte plină de-atâtea frumuseți cuceritoare :

Nu. Nu. acuma raza ne vede, draga mea
Ci voui veni la tine când umbra-i scut iubirii
Invăluit în noapte și ocrotit de ea

Nu vreau să simți că vremea de-avânt m'a despoiat,
Ci vreau să-ți las în voie iluzia deplină
Că de-amăgirea clipei mai pot fi dominat.

Și n'am pierdut țaria de-a crede în minciună

(Faust, către Margareta)

Sau

Mereu ciocanul vremii cade greu
Și-mi bate cuie la scriu mereu
Cu iscusința lui stăruitoare

Și-mi fură somnul spaima de mormânt
Și mor mereu cu clipa care moare
Și-afară-i toamnă, noapte, ploaie, vânt.

„Turnul de fildeș” este opera de plină maturitate a unui talent care a fost consacrat și oficial, fiind laureat al marelui premiu național pentru poezie. El trebuie savurat pagină de pagină stăruindu-se cu deosebire asupra sonetelor: Răstignire, Requiem, Răsbunarea, Nervi în noapte, Pescarul detractor, Ruine, Metamorfoză, Stigmata Diavoli, și Oamenii prin care, după părerea noastră dl Codreanu a adus opere sale în nouă salbă de mărgăritare veritabile.

(Gh. Bacovia: Poezii. — Prețul 60.— lei).

Din nici o carte n'am adunat în suflet atâta părere de rău, atâta mizerie și atâta sete de iubire ca din aceste poezii, din aceste poezii, din acest str. ni cântec al sicriilor și-al coroanelor de plumb :

Dormeau adânc sicriile de plumb
Și flori de plumb și funerar vesmânt
Stam singur în cavou și era vânt
Și scârțâiau coroanele de plumb.

Dormea întors amorul meu de plumb
Pe flori de plumb și-am început să-l strig
Stam singur lângă mort . . . și era frig
Și-i atârnav aripele de plumb . . .

Monotonia cumplită a unui oraș de provincie, cu visurile halucinate ale unui nenorocit poet, o viața trăită într'un lugubru cartier de mahala :

Și nimeni nu știe ee-i asta
M'afund într'o crâsmă să scriu
Sau răd și pornesc către casă
Și-acolo mă 'nchid ca 'n sicriu . . .

Lume straină în care

Tovarăș mi-i răsul hădos și cu umbra
Ce sperie câinii pribegi prin canale
Sub fristele becuri cu razele pale
Tovarăș mi-i răsul hădos și cu umbra.

Alee cu frunze roșii ca sângele curs din răni cancerate, siluete de fizice, singure în pervazuri de ferestre, cântece de clavire repetate în toate încăperile, amurguri cu violetul care înecă toată aceasta așezare stridentă.

Afară ninge prăpădind
Iubita cântă în clavier
Și târgu stă întunecat

Nopți cumplite, trăite în cafeneaua goală din care mai rămâne melodia barbară a femeii „acelea”

Barbar cânta femeea=aceea
Și n jur era așa răscoală
Și nici nu ne-am mai dus acasă
Și-am plâns cu frunțile pe masă
Iar peste noi în sala goală
Barbar cânta femeea=aceea . . .

În acest cadru trist, trăiește și se tărește umbră unu suflet bolnav, setos de-o mare iubire pe care înzădar o cerșește inima anesteziată.

Iubito și iar am venit
Dar astăzi de-abia mă mai port
Deschide clavierul și cânta mi
Un cântec de mort

Și dacă-am să cad pe covoare
În fristul, făcutul salon,
Tu cântă 'nainte jubito
Încet monoton

Acorduri lugubre, 'ntrebări chiunite

„Hau, hau . . . despărtat, sub stele 'nghețate
În noaptea grozavă la cine voiu bate
O vis . . . o libertate
Hau, hau, depărtat sub stele 'nghețate . . .

O singură poezie mai lungă, una din evocările stranii ale aceleiași lumi de mahala „Mars funebru” și-acea tragică „Po-

veste”-se 'ntind mai ample, în această evocare fragmentată a unei lumi și unui suflet nenorocit.

Vocabular simplu până la banalitate, totuș evocator de-atâtea senzații nouă. — Poeziile dlui Gh. Bacovia nu reprezintă o operă încheiată, definitivă, ci mai mult o putere de netăgăduit, care ar fi putut da și opere cu adevărat mari.

Ion Barbu : „Joc Secund” — Versuri — Cu portretul autorului desemnat și gravat în lemn de Marcel Iancu. Edit. „Cult. Națională.”

Se știe cât de multe impresiuni furnizează liricele aspectele naturii. Datorită impresiunii poezii au, din primul moment de înfățișare, emoția lucrurilor ce li-se uită în suflet. Estetica trebuie să fină seamă și de contribuția lucrurilor la conținutul emoțional în creație. După forma ce o au, după culoarea sau sunetul ce răsfrâng, lucrurile conțin, fiecare o anumită putere, de pătrundere, și sunt îmbrăcate fiecare în alt ton. Diferențele dintre contemplatori consistă între alegerea ce o fac între cele două însușiri ale lucrurilor. Clasicii le contemplă pe amândouă, dar nu le pot adânci din cauza distanței păstrate între artist și obiect. Clasicii le echilibrează însemnătatea. Romanticii înfrâng distanța și adâncesc energia interioară a lucrurilor, act care duce la fuziunea panteistă a sufletului cu natura, la dinamismul formelor colosale. Simbolismul scruțează și semnificația închisă în forme și tonul lor de umbră ori de lumină, care se propagă la unii autori, într'o muzică de zorzoane a versului. Poezia d. Ion Barbu e o poezie de simboluri. Dar muzica versului său e sunet prețios de stea în cădere. În el vibrează mai mult azurul decât sufletul.

Colo, dimineața mea,
Viu altar îți miruia
(orbite)

În lirica dlui Ion Barbu, nu poetul caută lucrurile ci lucrurile caută sufletul poetului. De altfel așa e firesc. Actul de reflectare al înfățișărilor naturii pe sufletul nostru se întâmplă datorită însușirilor lor esențiale. Tonul impresiunii stârnește emoția. Puterea impresiunii, degajată din forma lucrurilor, pătrunde mai adânc, sub pătura emoțională, în sufletul de jos, în regiunile severe ale ideii. Atunci, la creatori, începe mișcarea inversă: inspirația. Mișcarea aceasta târăște de-acolo din adânc, *ideia* și în drumul ei prin suflet transfigurează reprezentarea lucrurilor în imagini, scufundându-le în pâraiele emoțiilor lăsate în cale, la mers. Din îmbrățișarea necesară acelor trei substanțe ia naștere, în adânc, noua faptură. Poetul simte că i-se rupe o parte a sufletului ca să trăească în celălalt trup. Această frângere de suflet lasă urme de durerea semnele facerii. Contemplarea interioară a plămuirii

înălțate pe planul de sub raza ochilor, răscumpără însă prețul ei. La spatele lucrului crescut din cântec sufletul rămas se bucură, ascuns. Așadară, lucrarea e făcută de altcineva, cu o mână care nu se vede. Poetul rămâne doar martorul actului petrecut în propriul lui suflet. În locul lucrurilor reflectate acum e vede altele, mântuite de natură și însuflețite de un duh ce nu-și mai aduce aminte de cât printr'o nouă simțire a lui, de locul originar. Creația e act de îndoită reflecție, pătrundere și întoarcere sfântă, joc secund, de raze între două oglinzi.

Iată, cântat acest joc :

*Din ceas, dedus adâncul acestei calme creste,
Intrați prin oglindă în mântuit azur,
Tăind pe înecarea cirezilor agreste,
În grupurile apei, un joc secund, mai pur.*

*Nadir latent ! Poetul ridică însumarea
De harfe respirate ce-în sbor invers le pierzi
Și cântec istovește: ascuns, cum numai marea
Meduzele când plimbă sub clopoțele verzi.*

(Joc secund)

Inspirația »Jocului Secund« ferește înmuiera în emoție, necesară liricei atât de mult. E atâta forță în raza dintre lucru și idee încât numai rar mai tremură pe ea, stropi mici din apele în care ar fi trebuit să se boteze. Sugrumate de îmbrățișarea elementelor prime, călcată în picioare de asprul Joc secund, emoția se țârește totuși, în umbra ideii; încălzind câteodată cuvântul :

*Lacrimi mari își prind de gât
Lungi zarzoane de nebună.
Lasă numai plângeră atât,
Sterge-ți ochii, te îmbună.*

(Domnișoara Hus: d.)

Idea ca esență sub coaja materiei, ca temei al mișcărilor de neliniști, serafice ori sexuale, dela viața formelor cuprinse în străluciri până la încruntarea râpei ce se cascadează în moarte, este fiorul ce strânge imaginile lumii, »Jocului Secund.« Cultul ideii este însușirea de căpetenie a poeticei d. Ion Barbu. Temele dsale sunt nebănuite de noi. Inchise în forme definite: cerc, unghiu, pătrat, ele »se conjugă« în variații surprinzătoare. Ridicate pe un plan de conștiință superior, ele vădesc adeseori, emoția unui geometru în fața frângerilor de linii.

Cântând în *Timbru*, durerea humei în despuiere, imensă cât cântecul mărilor, înroșirea gândului tors de priviri în *Grup*, robia în căutare, după mărgeanul de preț, în *Ineșatul* și atâtea ascunse înțelesuri în celelalte poezii, poetul s'a închis pe sine, pe rând, în

fiecare, așa cum se închide marea în scoici, turburat de neliniști, în vesnic joc secund, în timbru nou. Obsesia stingerii în moarte îndeamnă gândul la fericirile neajunse. Ea duce la crearea de mituri care să lecuiască rănilile. Pentru determinarea profunzimilor liricei dl Ion Barbu, trebuie să ne gândim la minciuna formelor denunțată de Nietzsche, ale mitologiei. Amândouă aceste lumi au crescut din conștiința tragică a existenței, din neliniștea acestei conștiințe ce vroia să se mințească, să se intunece, să se șteargă. Aventurii dionisice la râpa *Uvedenrode*, trebuie să i-se atribuie aceasta înaltă semnificație. Destinul tragic din *Domnișoara Hus*, desvâlue această conștiință în frângeri nervoase de versuri, în imagini hăituite de ca. »Cețosul Wilson William, din Falduri«, e bântuit de aceeași neliniște.

Poeziile mântuite de această tortură sunt acelea care înfățișează inocent natura. Iar natura e esențializată în lirica d. Ion Barbu.

Ochiul poetului nu prinde aspectele întâmplătoare. N'avem de-aface cu un impresionist. Pastelul d. Ion Barbu e o înfățișare de esențe pure. Ceeace încarcă umerii pământului său a izbucnit din adâncurile esențiale ale lucrurilor.

*Inimi mari dormeau pe țară,
Munți cu sângele afară . . .*

*Cunoscut acelor zori
În fântâni,*

*în șerpi,
în nori.
(Orbite)*

Profunzimile răscolite ale lucrurilor se amestecă, deasupra, cu spiritul coborât din fund de ceruri ca în această *Poartă* de biblic răsărit :

*Pe slujite vinuri firimitură-i astru,
Munții 'n Spirit, lucruri într'un Pod albastru.
Raiuri divulgate! Ingerii trimiși
Fulgeră Sodomei fructul de măceș.*

Vestmântul de imagini scăpărătoare, stelele prinse de un cer spiritual, vădesc iarăși o conștiință artistică superioară.

*Suvița stelei noi întinge 'n ape
(Izbăvită ardere)*

— Ai văzut ? Muri o stea.

— Ca o smieură mustea

(Domnișoara Hus:)

Curățite de pământ, iluminate de spiritul curs în ele, ferite, atât, de comunul poetic, imaginile acestea

par fructul unei minți inspirate în singurătatea unei mănăstiri prin care în ceasuri ascunse s'aud pași lui Dumnezeu.

*In văile Ierusalimului, la unul
Păios de raze, pământiu la piele:
Un spic de-argint, în stânga lui, Crăciunul,
Rusalii ard în dreapta-i cu inele.*

(Lemn sfânt)

Altoind limba cu o expresivitate nouă, șlefuid cuvintele până la vibrații de mărgene, printr'o sintaxă muncită de căutare, poezia d. Ion Barbu se așează pe același altar cu ofranda harului lui *Gala Galction*.

Evident pridvoarele acestei biserici resping conștințele inferioare.

EMIL GIURGIUCA.

PROZA

Pășim pe a treia treaptă din scara deceniilor secolului nostru și privirile ne opresc tot mai mult la cercetarea producției literare românești. Ea este astăzi atât de bogată, încât editurile se întrec una pe alta să dea la iveală rodul mănoasei activități a scriitorilor și nu numai a celor noi, dar și, a celor consacrați mai demult. Nici nu se mai poate astăzi vorbi de o criză literară, deși acum vre-un an și jumătate se părea că ea este acută! E adevărat că această constatare privește în primul rând proza literară. Poezia este încă în-curcată în periferiile de penumbră ce învăluiesc strălucirea literaturii contemporane și, în genere vorbind, cele câteva raze curate de poezie, cari străbat, în fața nerăbdătoare a spectatorului acestui proces de limpezire a desvoltării noastre literare actuale, dacă sunt încă insuficient de puternice, le putem totuși primi cheazășie pentru producția și a poetică așteptată. Ea se fermentează încă pe incetul în conștiințele nelămurite, probabil, în deajuns și care așteaptă o precipitare puternic colorate de artă pură . . .

Și, pentru că editurile anunță multe noutăți, cronicile noastre v-or căuta să țină pasul aparițiilor, înregistrându-le conștiincios. Scopul nostru este să însoțim dorul de lectură și de informație al cititorului cu ceace l-ar putea îndestulii din scrierile literare actuale, alegând din mulțimea cărților pe acelea care oglindesc pentru o înfrigurare pentru frumosul artistic și, câte-odată, stăvilind scrisul desmățat scrisul fără gust, scrisul de mântuială.

Știm că această însărcinare nu e ușoasă. Ne așteptăm chiar la disprețul și batjocura scriitorilor, care se închină fanatic idolului „originalității” — cu orice preț și pe care, dacă nu-i putem înțelege și simți, desigur că ne lipsește pregătirea și gustul!

Ei bine, ne vom resemna în fața tuturor acuzărilor și vom încerca să le lămurim, când va fi nevoie, discutând mai pe larg, în articole de analiză critică scrierile care bat la poarta rălăzării artistice-literare, a fi nevoie atunci de discuție pe bază de principii estetice! Căci noi credem încă, stăruitor, în normele unei simțiri și a unei creații estetice . . . S'ar părea poate că puținii le mai admit astăzi, când singura valorificare artistică se întemeiază exclusiv pe tendința scrii-

torului de a se înfățișa altfel: lucru adedeori lăudabil — dacă scriitorul are talent — și, oricum caracteristic în atmosfera actuală, de individualism excesiv. Vom lua totdeauna notă, firește, de acest „altfel”, când el înseamnă distincție, originalitate de inspirație și de expresie. Ne va fi însă greu să ne oprim prea mult asupra scrierilor cu „altfel” de năzuințe. Înregistrăm deci, comparăm, discutăm și . . . alegem. Alegem cu convingerea liniștitoare că talentul se desvoltă, ca ori și ce însușire organică; cu credința că frumosul este o valoare, ce tinde să fie realizată, și că, prin urmare, înfăptuirea este mai mult sau mai puțin deplină; cu nădejdia că dorința noastră pe înțelegere cinstită va rămânea nepărtinitoare și sinceră, iar aprecierile noastre nu vor fi jignitoare, dar vor încerca să fie drepte.

*

Cu „*Duhovnicul Maicelor*” de DI Damian Stănoiu, este fără îndoială în regres, față de volumele D-sale anterioare: *Călugări și Ispite*, și *Necazurile Părintelui Ghedeon!* Povestirea cam deslănată, a peipețiilor prea cuviosului părinte călugărul Macarie, trimis la sfânta mănăstire de maici „ce-zice lbănești” ca „să duhovnicească pre maicile și pre surorile cele de obște”, este adeseori monotona întâmplările călugărului Macarie la acea mănăstire vor să fie, pentru autor conținut de roman, ceea ce astăzi în confuzia, voită adesea a genurilor e posibil.

Totuși calitățile cunoscute ale D-lui D. Stănoiu: ușurința povestirii și verva satirică le regăsim și în „*Duhovnicul Maicelor*”. Ar fi dureros ca talentul D-lui Stănoiu să se molipsească de graba scriitorilor odată consacrați. Spre a nu se epuiza pe tema „duhovnicească”, acest talent real ar avea nevoie de mai multă antoadâncire, adaptare cu lucrări și . . . repaus, pentru improspătare.

D. Gh. Brăescu continuă seria de „schite umoristice” a volumelor anterioare: Cum sunt ei, Schițe vesele, Un scos din Pepeni, etc. cu noul volum „*La Clubul Decavaților*”, publicat în editura Cartea Românească, din București. Din cele 23 de schițe (unele dintr' însele simple notații momentane, cu dialog abrupt și cu spirit șarjat) notăm pe acelea ce s'ar putea menținea: În cantonament, Sfântul Vasile, În Clasa a Doua, Cojocul, Povestea fără sfârșit, Cadoul, Căinața, Ce Rămâne. Cele mai interesante ar fi: „În Cantonament”, „Sfântul Vasile” și „Cojocul”. Puterea de invenție a autorului este apreciabilă, dar nu e totdeauna pusă în serviciul adevăratului umor. Ridicolul personajilor și situațiilor, pe care autorul să reușească a ni le face simpatice contopirea armonioasă dintre seriozitatea unor situații și glumă, nu izbutește să ne oprească decât în cele trei schițe mai bune, arătate mai sus, și nici acolo cu destulă putere. Și d. maior Brăescu, fiind în supraproducție, a luat o atitudine de „Cavalerist”, pe care uneori i-o tradează schițele sale, atunci când nu-l arată „în Sarjă”. Asta nu ne împiedică să constatăm, închizând *La Clubul Decavaților*, că autorul a avut și are talent, deși am fi preferat să ni se fi reținut gândurile mai mult de către situațiile descrise și de povestirile cetite, decât asupra situației autorului. Tot scenele din viața militară, cu psihologia ei specifică și „mentalitatea diferențială” a anumitor clase sociale, alcătuiesc materialul cel mai prețios din schițele umoristice ale d-lui Brăescu și în acest volum: În Cantonament, Sfântul Vasile, În Clasa a doua, Poveste fără sfârșit etc.

Din literatura impresiilor de campanie, atât de bogată merită o deosebită mențiune volumul „*Suflet de soldat*” al D-lui Richard R. Tuffli, tipărit destul de îngrijit de editura Cartea Românească dela Cluj. Autorul ne înfățișează într'un stil sfătos de povestitor potolit și senin pe leșeni în lupta cu eroicul regiment 53 de infanterie în Dobrogea. Volumul D-lui Tuffli este o carte

de literatură înainte de toate. Intâmplările notate sunt în primul loc materialul literar. Găsim întâmplări reale, personaje cunoscute; toate însă se apleacă la comanda scriitorului, care ni le înfățișează cum le-a văzut el, cum l-au impresionat în cursul vârtejului de vitejii din Dobrogea. Sunt câteva tipuri minunate prinse; de exemplu simpaticul Bogonos. Cartea se citește cu interes și ușurință. Ai impresia că d. Tuffli nu se găsește întâia oară în flagrant delict de literatură și că va recedea la așteptăm, cu nădejde.

După ce căzuse la examenul în care ne povestea peripețiile provocate de propriile îmboldiri ale instinctului sexual d. Ion Minulescu, ne dă o neașteptată surpriză în urma ciudatului »Corigent la Limba Română» »Citiți-le noaptea!», e titlul noului său volum de proză literară. Hotărât, d. Minulescu n'are noroc în alegerea titlurilor! Povestirile acestea, în care fantasticul joacă rolul de frunte, îmbinând plâsmuirile celei mai reale cu întâmplările cele mai adevărate și mai cunoscute, ni-l arată pe d. Minulescu continuator al unui gen literar puțin cultivat la noi, dela Caragiale încoace. Prima bucată din volum, »De vorbă cu necuratul» ia proporțiile unei nuvele fantastice. Este ceva nou în această ultimă atitudine a D-lui Minulescu și volumul odată terminat te îmbie să-l recitești. Proza D-lui Minulescu a intrat de data aceasta pe porțile adevăratului împreună al artei.

Autorul spune în cuvântul »Către Cititori» că dacă doresc să le placă aceste povestiri, să le citească numai noaptea. Se înșală! Nu e vorba de »Roș, Galben și albastru» în care de pildă »Convertirea D-nei Grünberg» ar putea face mai mult efect noaptea asupra unor cititori, cari cred și ei că »Povestirile sunt ca femeile». Și nici măcar nu e vorba de »Corigent la limba Română», în care veștinul examen al instinctului sexual și-ar găsi atmosfera de cadru perfect, noaptea. E cu totul altceva. E vorba de patru povestiri pline de imaginație: De Vorbă cu Necuratul, Cravata albă, Omul cu inima de aur, Așa, găscă și femeia... Citiți-le oricând! Si o să vă placă. Nu pentru că sunt pline de fior, ci pentru că scriindu-le autorul a trăit adevăratul fior al creației artistice, pe care ni-l însuflă și nouă, cititorilor. Numai câteva greșeli de limbă. („o frază trunchiată ca două așchii») și de ortografie și punctuație, („în trupul recepții etc.) Domnul Darnian, (!) părea turnat în gips! Iți mai reamintesc stăruitor că D-l Minulescu a fost cândva corigent la limba română. Din aceeași plămădire a fantasticului cu realul izvorăște cea mai bună din nuvelele volumului „Aranca, știma lucrurilor” de Cezar Petrescu. Scriitorul nostru ne dă prilejul să constatăm cu bucurie, că talentul său este într-o ascendență, de care puțin din tinerii noștri romancieri ar putea face dovadă.

Felul în care puterea de observație realistă, cunoscută la Cezar Petrescu, se împletește cu lumea de vrajă și supranatural din »Aranca» (ca și în »Omul din Vis», de altfel) stărnește un mare interes în sufletul cititorului. E povestea tristă a ultimului vlăstar din familia Kemény, Aranca, născută din căsătoria contelui Andor cu fata de iobag român, Ana Porumbacu, Contesa Ana Kemény, după câțiva ani dela nașterea Arancăi, se înacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot arăta dacă e vorba de o sinucidere ori de un accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rândul său, dar e salvat de un bătrân servitor. După această întâmplare el e preocupat de cercetări ocultiste, căutând să cheme mereu spiritul contesei Ana, care cutreeră în fiecare noapte, ca o vedenie albă, sălile castelului. Ea se arată peste câțiva timp și Arancăi, în nopțile ei de insomnie dela Castel. De aceea Aranca își duce viața mai mult plimbându-se cu barca și vânănd în jurul castelului.

Într-o seară din timpul revoluției (în 1919) Aranca fusese văzută pentru ultima dată plimbându-se cu barca. De atunci a dispărut fără urmă. După moartea contelui Andor, la Budapesta, se deschide Kemény și avoca-tul Dr. Silvestru Hotăran merge cu povestitorul la deschiderea succesiunii. Pe această temă se urzește o întreagă povestire plină de fantazie în cadrul realității. Vedenia contesei Aranca se arată și ea povestitorului, într-o noapte petrecută în castelul Kemény, unde rămăsese în ciuda poveștilor ce se spuneau despre castelul cu stafii. Vedenia îl târâște până la lac, unde era să se inee. Pe locul unde a fost găsit a doua zi, căzut în mlaștină, s'a descoperit îngropat, în descumpunere, trupul contesei Aranka Kemény.

În această țesătura meșteșugită, pe care n'avem pretenția și nici puțința s'o rezumăm aici, Cezar Petrescu izbutește să dea o povestire plină de un interes palpant și care se desfășură în cele mai diverse aspecte, au un firesc și cursivitate admirabile. Notăm cele câteva personaje bine închegate: Drul în drepturi Silvestru Hotăran, a cărui apariție din prima parte a povestirii e încadrată într-o minunată atmosferă realistă, Gușatul, o aparație de grotesc și de lugubru-dublet mai sălbatic al minunatului Gângu, din frumoașa bucată „Răsul” (în vol. „Scrisorile unui Răzeș”) și în sfârșit vedenia Aranca pe care ne-o înfățișează în luptă obsedantă din camera castelului Kemény și din împrejurimi, în noaptea aceea grozavă; completând cu o acțiune de fantastic, prima parte realistă a nuvelei. Nu știu de ce, după citirea acestei bucăți ai impresia că „Aranca, știma lucrurilor” e un fragment dintr'un roman, în care s'ar fi închegat mai bine!

„Adevărata moarte a lui Guynemer” „prima bucată din volum, că prilej autorului să întregască viața lui Guynemer. Misterul dispariției celebrului aviator francez un „as al războiului mondial” e continuat de povestirea imaginată cu multă artă a vieții sale retrase, unde deva între culmile Carpaților. Renunțarea la viața și la glorie a le lui Guynemer sunt făcute verosimile de puterea de analiză și viziune a lui Cezar Petrescu. Povestirea uni-ă în felul ei foarte originală ca intuiție a unui subiect de realizare artistică și prin urmare foarte interesantă

În „Fereastra”, ni se înfățișează dragostea înăbușită a unei fete bătrâne, crescută departe de lume, într'un mediu romantic, pentru un arhitect care venise să construiască catedrala orașului. E interesant contrastul dintre domnișoara Ana, tip romantic și interiorizat și Lulu tipul femeii moderne, strâns legată de plăcerile vieții fără de grije; „femeiușca aceasta fără podoare și fără un dram de creier... un animal de plăcere și alt nimic”. Și în această inundă un aer de mister s'încunjoară realitatea întâmplărilor, evocate cu multă măiestrie. Volumul „Aranca, Știma lucrurilor” e una din scrierile cele mai prețioase apărute în ultimul timp. — El aduce un alt aspect al talentului viguros, pe care îl cunoaștem la Cezar Petrescu și ne dă dovadă că evoluția acestui talent nu cunoaște linia curbă a monotoniei, ci se dezvoltă diferențiindu-se mereu, îmbogățindu-se.

Dela stilistul recunoscut, povestitorul informat, demn și plin de avânt în evocarea faptelor al »Istoriei războiului pentru întregirea României», trecerea la nuvelistul Constantin Kirijescu, a făcut-o volumul „Printre Apostoli”, pe care de sigur că cititorii l-au primit cu plăcută surpriză. „Torunca a zecea”, noul volum al dlui Kirijescu ne dă o povestire mai lungă, al cărei subiect este luat tot din viața dascălămeii, pe care d-șea a introdus-o cu talent în literatura românească. După dnul Vucea al lui Delavrancea și „Un pedagog de școală nouă”, vestitul Chicaș Rostoganul, al lui I. L. Caragiale, povestirile dlui Kirijescu sunt adevărate documente omenesii, „documente din viața profesorimii”, cu necazurile și bucuriile ei specifice. „Porunca a zecea” ne povestește interesantele peripeții ale profesorului Dincă Tepeleș, care, voind să mai indulcă greutățile vieții încerca să

ia direcția liceului, ținută de Brăcăescu. Ni-se înfășează rânpe rând întregul mecanism al administrației școlare cu oamenii și slăbiciunile ei. Le-și deflează pe dinăunțe o lume minunată și grăvită, și din rândurile povestirii care uneori îți desvăluie specifice pline de umbră, izvorâște imperceptibil, o usturătoare mustrare tăcută. Volumul se termină cu foarte sugestivele note de călătorie „Tu, felix Austria . . .” în care ne apare talentul descriptiv al autorului care înfățișase atâtea peisaje de lupte minunate în Istoria Războiului. (Pe drumuri alpine.)

Volumul de proză al dlui Tudor Arghezi, „Icoane de lemn”, era de mult așteptat: Autorul se lasă greu să publice mărturiile unei vieți pline de sbucium. Aureola de cel mai mare scriitor contemporan, de emul al zeusului Mihai Eminescu, făcuse din îngerul căzut, pe care verbalismul caustic și brutal al „Biletelor de papagal” îl lansaseră în sunete de flașnetă modernistă și în preziceri misterioase ale planetelor critici noi, un deficiu, care conștient de rolul său, se hohărăște cu greu să-și continue mersul său gloriu. Din cauza aceasta poate, „Amintirile ierodiaconului Iosif” — așa fuseră anunțate și cerute, iau loc, ca subtitlul „Icoane de lemn” . . . Este — Dumnezeu să ne ierte, să ne ierte și admiratorii — o carte destul de slabă. Din pricina în care mărunțișul și meschinăria tronează, au dispărut violențele pamfletului aproape complet, în schimb au rămas o mulțime de lucruri scabroase în gunoiul scormonit ca să-și cârnească nasul. Desigur că străduințele ieronomahului pe care-l mustră conștiința, îmbrăcată de păcatele ce răsă călugărească le mai poate ascunde, alături de cunoscutele minciuni ale vieții călugărești, se sbat în fiecare rând al volumului. Fiește că lipsa de chemare a ieronomahului, tot așa de vinovată ca și ficăloșiile pe cari le biciuiește vulgar scrierea sa, îți țin atenția încordată. Da! Inșă trebuie să avem odată curajul s-o spunem: *aceasta nu este literatură.*

Salutăm câteva pagini cu o anumită ușurință de exprimare, fără a ne înșela de celelalte, nenumărate, în care îndeazăneala, vulgaritatea și obscurul ascund marea cusur al scriitorului T. Arghezi, lipsa invenției artistice adevărate. Defecul de imaginație este mascat de tonul tare al expresiilor cinice. Lipsa de concentrare și unitate, stil asociativ, dovedesc puțina ștaționare pe tărâmurile reflecției. „Icoanele de lemn” ale lui T. Arghezi, nu s’au putut purifica în sbuciumul unei adânciri sufletești a chipurilor și întâmplărilor ce i-au oprit atenția. Oricum-fiindcă dl T. Arghezi e considerat de unii un mare scriitor, — lucrarea aceasta nu rămâne decât un interesant document autobiografic și un indiciu despre svăpăitoarea luptă între instinctele vieții lumești, și chemarea sfântă a ierodiaconului Iosif! Totuși poezia vieții e prea aproape de tină în sufletul acestui ierodiacon și prea departe de icoanele de lemn, care n’o pot oglindi în simlul lor respingător.

Între noutățile literare românești aduce volumele „Am ucis pe Dumnezeu” de C. Ardeleanu și „Calea Victoriei” de Cezar Petrescu și Istoria literaturii române contemporane, Mutația valorilor estetice de Eug. Lovinescu.

Ne vom, opri asupra lor în cronica viitoare.

Rom. Demetrescu.

Victor Effimiu: Marele duhovnic — dramă în 3 acte.

Dl Victor Effimiu a cunoscut din belșug ce este succesul de scenă. Montate cu un deosebit fapt piesele Dsale au înregistrat seriile cele mai urcate, în capitală, ca să fie purtate apoi prin provincie, unde aceeaș faimă de mare autor dramatic, i-a asigurat de sigur și mari beneficii materiale. Unele dintre piesele Dsale au fost traduse și în alte limbi și Prometeu a înregistrat un succes destul de mare, în traducerea eminentă a unui scriitor maghiar de valoare cum este d. Kádár Imre dela Cluj.

Cu toate aceste aparate, care par al ridica pe

dl Effimiu între marii autori contemporani — Dsa n’a produs, până în prezent, nici o lucrare dramatică de mare valoare.

Nici acțiunea dramatică, nici lumea sufletească a eroilor Dsale nu a adus nimic nou, nimic mare, nimic trăit cu frenezie. — Pasiunii care se colcăe în Tofana, personajii complexe, vii, de neuitat ca Sbilț al dlui Sorbul sau acea minunată întrupare a jertfei neprihănite și mute care este Zefir al dlui Zaharia Bârsan, nu se găsesc în opera dlui Effimiu.

Temele mari pe care le-a atacat Dsa — Pro-meteu, Cocoșul Negru etc — nu au fost susținute la înălțimea sublimă la care trebuia. În scenele cele mai puternice dl Effimiu a amestecat banalul care a făcut din acești eroi oameni comuni care trăesc nu-mai prin vegetație, fără a avea în ființa lor nimic cu adevărat superior.

Deși i s’au adus oarecari elogii la reprezentarea Marelui Duhovnic, noua dsale dramă, aceasta scrisă în proză — dl Effimiu nu ne-a dat nici de astă dată o mare operă dramatică.

Dacă Marele Duhovnic s’ar fi lăsat, pe-o clipă numai, amețit de vârtejul înălțimii la care s’a ridicat dela Câmpulung unde eră preot — la metropolia Țării unde ajunge prin cea mai superioară inteligență și cea mai desăvârșită probitate morală, dacă el ar fi avut cea mai mică vină în sinuciderea soției sale, care se jertfește — spânzurându-se numai din dorința de a-i deschide soțului ei drum spre arhierie, atunci da, Marele Duhovnic ar avea atâtea motive să renunțe de-a da lecții de moralitate fratelui său vitreg, acelui monstru pentru care nici o pedeapsă n’ar fi suficientă pentru a-l trezi la o viață nouă, sau mai bine a-l distruge!

Așa însă cum este, cu adevărat un Mare Duhovnic, ideal, desăvârșit de ce s’ar tângui despre fragilitatea firii omenești, mai ales în fața celui frate vitreg, care săvârșește fapte unice, prin joshicia lor, în analele criminologiei zilei mai perverse.

Ați auzit Dv. de un om, de-un frate vitreg al unui Mare Duhovnic ca el să pândiască spovedaniile credincioșilor fratelui său preot, ca să șantajeze în temeiul celor auzite, pe acele nenorocite ființe care-si caută refugiu conștiinței sub patrafirul unui preot de-atâta cucernicie nepătată?!

În fața acestui demon, pe care nici viața cea mai frământată nu-l cumințește, în fața acestui safir care distruge căsniciile atâtea, adorat de un întreg sex feminin fără deosebire de etate și condițiune socială, să vezi frânti la pământ ca pentru spovedanie și cerșire a iertării, pe el pe Marele și neprihănitul Duhovnic?!

Dar această scenă finală care vrea să fie pointul dramei, chiar dacă ea ar putea fi dramatică în sine, tocmai din motivele de mai sus, rămâne fără, dar absolut fără nici un efect, pentru lectorul care caută viața omenească adâncă, viforinițată de pașimi și nenorociri adânci, singurele care pot trezi în noi adevăratul catharsis de care vorbeau cei vechi.

Fără aceasta viață reală, tragică, adânc ome-
nească toate dibăciile scenice și iscusința verbului,
rămân simple podoabe acățate pe o manechină așe-
zată într-o vitrină admirabil luminată și împodobită.
Dar numai atât!

REVISTE

Dintre revistele lunare: *Viața româ-
nească*, înconjurată de câțiva frunțași ai litera-
turii noastre ca Dl. Mihail Sadoveanu, prozatorul
înepuizabil, și Garabet Ibrăilleanu, criticul de o-
rară, pătrundere și finețe în interpretarea operelor
studiate, ar fi fost cea dintâiu indicată să continue
tradiția acelei autorități critice împrășabile pe
care a fondat-o activitatea lui Titu Maiorescu.
Revista ieșană are proză bună, poezii mai mult
sau mai puțin acceptabile, afară doar de porțiile
de modernism oferite în limbaj de faianță de
iscălitura D-lui Al. Al. Philippide, și o cronică
unneori destul de variată, dar cu totul insuficientă.
N'are tocmai ce-ar justifica titulatura acestei
publicații în timp de două, trei și patru luni câte
odată, intervalul de apariție dintre un număr la
altul. *Viața românească* din toată România,
n'are de înregistrat nici-un fapt literar, nici o
revistă dela noi. Vedem recenzii despre cărți
streine, *Revista revistelor*, numai reviste
streine. — Mișcarea intelectualilor în
streinătate, nu la noi. Cu alte cuvinte curată
secetă literară. Pe când realitatea faptelor e cu
totul alta și oamenii de bună cuvântă o știu.

Nici *Gândirea*, tipărită cu o artă grafică
demnă de admirat, înconjurată de un mozaic de
scriitori, cari s'au impus unul pe altul, cu toată
intenția D-lui Nichifor Trainic, de a considera
revista tribuna unei noi spiritualități, nu face
dovada unei serioase publicații de îndrumare cu
manifeste haslii ca fronda literară a »Crinului
alb«, și nici nu dispune de elemente critice atente
la arena mișcărilor literare, deși din când în când
D-nii Em. Bucuța și Al. Bădăuță, socotesc că i
bine să se ocupe în scurte însemnări și de unele
chestiuni dela noi.

Cât despre celelalte reviste lunare avem puține
cuvinte. *Convorbiri literare* a înbrănit
Direcțiunea revistei nu înțelege că o acumulare
de elemente dornice și capabile de muncă e necesară.
A reînnoi gloria de aur a revistei: nu i lucru
peste putință, dacă s'ar avea în vedere forțe tinere
și valoroase, mai ales când Editura Socec, continuă
sacrificiul, de a scuti de neplăceri materiale existența
revistei. Privim cu mai multă simpatie
sârguincioasă munca fără pretenții prea mari, tot
acelor din provincie. *Ramuri* dela Craiova și
Datina dela Turnul Severin sunt într-o bună
măsură adevărate pilde. *Arhivele Olteniei*
și *Grafica română* realizează fiecare în felul
ei câte un program din cele mai fericite. Ne bu-
cură de asemeni stăruința frumoasă a revistelor
bucovinene. *Junimea literară* dela Cernăuți
și *Făt-Frumos* dela Suceava. În Ardeal avem
la Cluj *Societatea de mâine*, care pe lângă
studii nimerite este deseori prea mult colorată cu

aspecte politice de partid și idei sociale tenden-
țioase. La Oradea apar revistele: *Familia* și
Cele trei Crișuri, vrednice eforturi de cultură
în fața minorităților la granița de vest. La Brașov
Tara Bârsei, și *Ritmuri* dau indemn la o
viață literară mai intensă.

La Bârlad: *Scrisul nostru*, continuă o
veche tradiție literară. Apoi revistele care ago-
nisează: *Floarea Soarelui*, la București, deși
apare odată pe an, așa probabil și-a înscris în
program, e totuși tipărită în condițiuni grafice de
mare lux. *Orizonturi noi*, i cu destule elanuri
tineresti însă foarte puțin realizabile. Cuget
clar, o publicație pentru tineret a D-lui N. Iorga.
Alte periodice mai sunt bilunare sau săptămânale:
Limba română, *Universul literar*, *Adevărul literar*
și *Viața literară*, care păstrează un contact mai
des cu publicul cititor.

Reviste de specialitate trimestriale sau semes-
triale: *Roma*, revista Institutului de literatură
italiană dela Universitatea din București. *Minerva*,
publicație de filosofie apare la Iași, *Revista*
Arhivelor a d-lui Constantin Moisil, la Bucu-
rești și *Favonius*, de literatură latină și
greacă.

Au dispărut de pe frotul de luptă literare
Flamura dela Craiova, una din cele mai bună
și gustoase publicații din literatura română, cu
toatecă făcea uneori abuz la cronici de prea multe
informații streine, fără legătură cu noi. *La Timi-
șoara* *Banatul* d-lui Cotruș și-a încetat apariția
odată cu numirea directorului ei, atașat de presă
la Milano. La București *Ritmul vremii* tipă-
ritură de cenaclu, susținută de dl. Mihail Drago-
mirescu și *Falanga*, din același interes au
decedat fără regrete. Dela Iași nu ne mai vine
Gândul nostru, revista unor sciitori tineri,
muncitori și talentați și asta o regretăm.

Mai înregistrăm: *Rădical* fetus arghegian,
în mod firesc născut mort la Craiova, și *Tipari-
nița literară* la București, tristă acrobație
grafică fără nici o valoare.

Printre încercările neizbutite amintim: *Ga-
zeta literară*, *Săptămâna literară* și
Vitrina literară, toate improvizații efemere
de ambiții personale, care au eșuat fără consecințe
glorioase.

Insemnând aceste considerații, cu toată opinia
sinceră pe care înțelegem ș'o avem asupra revis-
telor românești; nu putem încheia decât de in-
demnuri și năzuinți către mai bine. Am dori să
avem și noi o revistă lunară, bilunară sau săptă-
mănală cu adevărată ținută academică. Francezii
de pildă au: *Revue de deux Mondes*,
Europe, *La Revue de France*, *La Nou-
velle Revue Française*, *La Revue de*
Paris, *La Muse Française*, *L'Art vivant*,
La Revue européenne etc. reviste model
și de mare tiraj, datorit în bună parte și expan-
siunii limbii franceze. Ne oprim la *Mercur* de
France, care apare regulat de două ori pe lună
cu 250 pagini numărul cu un sumar din cele mai
alese și cu o cronică extrem de bogată, variată
și conștiincioasă în totdeauna de peste 100 de
pagini, din care 60-70, aparțin Franței, iar restul
mișcării intelectuale din lumea întreagă.

Noi n'avem o publicație care să poată trece peste hotare, și să informeze cât de puțin pe streini de adevărata stare de lucruri a literaturii noastre.

Așteptăm un rost mai înalt al unor reviste, care au posibilitatea, în publicistica literaturii române.

INDREPTAR, d. I. No. L. Ianuarie. O nouă revistă apare la București, din îndemnul grupării câtorva elemente dela dispăruta »Viață nouă« a d-lui Densușianu Ovid. Dinii I. M. Rașcu, Eugeniu Speranția și D-na Mia Frollo secundați de câțiva poeți mai tineri ca Virgil Huzum, și D. M. Teodorescu, prelungesc acea literatură abstractă, de meditație și vis izolat care a fost cultivată timp de aproape douăzeci ani în jurul crezului dela »Viața Nouă«. Și cei mai tineri de noua grupare au ceva comun cu vechii înaintași. De altfel și titlul revistei e semnificativ. Consideră că e vremea unei îndreptări spre centrul ideologiei exercitate în paginile ei. Numai că pentru promovarea unui curent în sensul dorit, e nevoie de o acumulare de forțe biruitoare, capabile de realizări personale de mare putere. D. I. Rașcu este o garanție. Autorul volumelor »Sub cupole de vis« Versuri și Proză, Iași 1813, Orașele de sa măgite, Versuri și Proză, Iași 1914, și Neliniști, București 1927, cu acele evocări din lumea transparentă a visului, pline de un farmec nespun, este ceva din chezașie a revistei.

În acest număr se publică poezii de d. I. M. Rașcu, D. N. Teodorescu, Eugeniu Speranția, un articol al scriitoarei franceze Dna Aurel, o privire prin noutăți literare de Mia Frollo: Caleidoscop de literatură franceză, reflexii dintr'un roman ale D-lui I. M. Rașcu, informații și o cronică mulțumitoare, interesantă prin inovația unor rubrici. Ar face și mai mult să aibă un număr de pagini mai mare. În restul paginilor Virgil Huzum, și C. Marly.

LUCEAFĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC d. I. No. 7. Braila. Însemnăm printre colaboratorii acestei publicații, dintre care unii sunt tineri începători, pe Stelian Constantin, cu un articol omagial despre Al. Vlașuță, Ion Pogan, St. G. Bălan, H. D. Opreșan, G. Buznea, Moldoveanu, Theodor Constantin, Dem. Iliescu, C. Popescu-Racoviță, Cezar C. Balaban, Stelian Cucu, Const. Scaevola, C. N. Negoită, și pe d. Ion M. Cosma, care publică o simțită poezie: *Iertare*, de real talent și temperament clasic.

GABRIEL DRĂGAN.

INSEMNĂRI

Un faliment politic-literar: Panait Istrati. Suferința în genere purifică pe om, îl face mai bun, mai înțelegător al suferetelor și al sentimentelor omenesti, și pentru unii suferința este prilej de trecere totală dintr'o lume în alta. Cazul lui Panait Istrati însă e cu totul altul. Deși a suferit mult în drumul năzuințelor lui, el nu seamănă decât ură și răzbunare. E drept a săngerat de disprețul celor mulți și proști din țara noastră și numai prin forța și greutatea ideii de a învinge a ajuns să scrie ferme-

cator într'o limbă universală și să fie relevat de gestul larg al lui Romain Rolland în acea țară totdeauna ospitalieră: Franța. Devenit glorios Panait Istrati se întoarse în România, unde fu primit ca un adevărat erou, dar după ce revine în Franța începu o activitate din cele mai injurioase la adresa Românilor. Întuniri, conferințe, articole, afișe etc. Intrase în slujba comunismului activ: urmarea desigur ceva în această unică politică extremistă din Europa. Orice simpatii câștigate în mod sincer și firesc cu apariția celor două scrieri: *Kyra-Kyralina* și *Unchiul Anghel*, cum și cu povestirea senzațională a vieții lui de boem, se stânsară. Panait Istrati preocupat de politică nu s'a mai îngrijit și de un ideal literar și volumele ce au urmat după 1924, au fost sub nivelul așteptării. În octombrie 1927 când doctorul Rakovscky ambasadorul Sovietelor la Paris, fu rechemat în Rusia, Panait Istrati plecă împreună cu fostul medic dobrogean în acelaș automobil și traversă Germania și Polonia spre pământul făgăduinții, raiul bolșevic... Numai că lucrurile s'au petrecut altfel de cum s'așteptau cei doi crai din Occident. Rakovscky a fost exclus din arena politică și osândit să-și târască zilele sfârșitului vieții într'o mizerie răzbuătoare, într'un oraș necunoscut pe marginile Rusiei... Panait Istrati n'a fost ales nici comisar al poporului și nici nu i s'a dat vre-o ambasadă oarecare cum nădăjduia. A rămas în Rusia un an și jumătate, în care timp a putut să se convingă de câtă dreptate în conducerea treburilor obștești, a întronat guvernarea proletarietului comunist, pentru care luptase cu o înviere fanatică și-și vânduse gloriile literare cucerită cu atâtea greutăți și atât de târziu. Întors în Franța înșelat în speranțele lui politice începu o violentă campanie împotriva »tiranilor comunisti«. Un fragment din aceste impresii cu calificative de »bandiți«, »ucigași« etc. apăru în numărul de octombrie 1929 în fruntea revistei *Nouvelle Revue française*, Urmare imediat două volume: *Vers l'autre flamme*, Rieder, éditions, Paris, cu povestiri de fapte specifice ale regimului revoluționar rusesc. Dar aceste nemulțumiri personale, aceste iritări împotriva propriei lui ființe până eri divinizată, nu interesează și nu are nimic comun cu adevărata literatură! Volumele trec azi neobservate de critică tot așa cum au trecut de altfel și: *Les Chardens du Baragan* și *Mes Departs* apărute în 1928, iar cariera literară a lui Panait Istrati se încheie cu un lamentabil faliment, la fel cu sfârșitul activității politice.

Ceeace putea fi și câștiga, dacă se întorcea ca fiul din bibliie cu sentimente mai bune la ai lui, a pierdut pentru totdeauna.

A mai scrie literatură n'are ce, a mai milita politică e de prisos, a se mai întoarce în România îl latră câinii.

Domnul D. Nanu traducătorul lui Racine. Într'un articol din *Nouvelles littéraires*, 21, decembrie 1929, Doamnele Madeleine Braunstein și Marina Bousanet, fac cunoscut publicului francez activitatea dlui Nanu de »incomparabil traducător al lui Racine.« Omagiul adus acestui poet român este însoțit și de un clișeu cu figura traducătorului. Ne bucură această atenție cuvenită ferită cu atâtea elogii unui scriitor român.

Di Mihail Dragomirescu în opinia literară a unui scriitor francez. Despre volumele dlui Dragomirescu apărute în limba franceză, s'a scris foarte puțin. *La science de la littérature*, trece prin vitrine fără să provoace curiozitatea noutăților rare. Au apărut până acum trei volume, din cele șapte anunțate la J. Gamber, Paris, iar însemnările despre ele le putem număra pe degete. De aceea articolul dlui Philippe Van Tieghem din *Nouvelles littéraires*, 4 ianuarie 1930, este atât de binevenit, când subtitlul: *Histoire littéraire et littérature comparée*, se ocupă pe larg

de întreaga teorie abstractă a volumelor dlui Mihail Dragomirescu. Scriitorul francez enunță principiile din Science de la littérature, cu multă înțelegere și obiectivitate: „... Apunându-se deci istorici literare care vrea să grupeze scriitorii după tendința lor, care studiază evoluția genurilor, sentimentelor, formei ca și cum ar fi vorba de un fluviu cu unde egale și schimbătoare, dl Dragomirescu pune cu putere accentul pe această originalitate a scriitorilor, care-l face să găsească de-a'ntregul ridicol studiul curentelor și influențelor. Să studiem, să dăsfășurăm această ecuație personală a autorului în toate domeniile operei de artă (originalitate elementară și proprie, originalitate plastică de ritm, de formă, de armonie) și vom înțelege ceea ce opera conține cu adevărat *esențial*.” De altfel independența acestui studii de estetică literară, a mai fost pră ticată în lumea literelor de Benedetto Croce și Farinelli în Italia, de profesorul Herbert Cysarz la Viena, și de M. Bernard Fay în America. Inșă după expresia dlui Van Tieghem „lucrarea dlui Dragomirescu este mai mult de cât o lovitură de berbec isolat într'o fortificație sorbonadă; este o mașină de războiu savant montată.” Desigur subtilitatea interpretării ne dă a înțelege că sistemul Științei literaturii, este înclinat prea mult pe o pantă a hazardului. Dl Dragomirescu este împotriva istoriei literare. O găsește chiar periculoasă la înțelegerea operelor de artă. Inșă părerea scriitorului francez e alta: „E adevărat că dacă acești profesori putuse să înțeleagă lecțiunile unui Lanson, maestrul necontestat de istorie literară din Franța, explicațiile de texte ale aceluiaș Lanson, ale unui Reynier, Cohen la Sorbona, ei n'ar fi neglijat de a ține seamă de câtă erudiție din cea mai scrupuloasă poate să se alieze la cunoașterea desăvârșită cea mai fină și mai caldă a verităților frumuseți dintr'o capodoperă.” De aceea articolul dlui Philippe Van Tieghem, care a rezumat pe două coloane structura sistemului dlui Dragomirescu, este concludent.

Le Jodiaque du Cancer, romanul dlui Mihail Sadoveanu e înregistrat cu titlul francez într'o scurtă și elogioasă notiță publicată în acelaș număr din *Nouvelles littéraires*, sub semnătura Dnei Lucrezia Kara.

Dl Nicolae Iorga în Occident. Ca în fiecare an Dl N. Iorga a ținut la Paris un ciclu de conferințe la începutul lui Ianuarie 1930. Considerat pretutindeni ca una din cele mai mari figuri intelectuale din Europa, dl N. Iorga stârnește pe unde trece adevărate furtuni de simpatie pentru geniul românesc și gloria poporului român. Din Franța ne vine azi un articol din cele mai elogioase despre această personalitate. Dl Henri Hauser profesor la Sorbona publică tot în marea săptămânală pariziană: *Les Nouvelles littéraires*, 25 ianuarie 1930, pe două coloane un concentrat și foarte cal a omagiu: Un grand historien roumain: Nicolas Iorga. În trăsături fidele ne face cunoscur impresiile despre originala înfățișare dlui Iorga, despre activitatea fenomenală și despre tot ceea ce caracterizează ideile savantului nostru.

„... L'am văzut pentru întâiaș dată înaintea războiului la Londra, întrun congres internațional unde dominau cohortele masive și disciplinate ale profesorilor germani. (Erau în 1909). O mână de Francezi pierduți în această mulțime, eram încântați că nălniam un aliat în acest profesor român, care vorbea cu bogăție franceza, mai puțin engleza, și care nu dispeșuia, în savantete ședințe de a face cu ușurință comunicări în contra Germanilor discuții în limba lor...” Așa s'a făcut cunoscut dl Iorga lumii întregi. Din Franța dl Iorga a trecut Atlanticul în America, ca unul din cei mai mari misionari ai ideii noastre na-

ționale. Radiograme primite ne semnaleză deosebita atenție, cu cars este întâmpinat pe pământul american, acolo unde viețuiesc și atâtea sute de mii de români. E fără îndoială apostolul timpurilor noastre, care singur este nu poate fi niciodată egalat în propaganda de peste hotare, de toată divizia subvenționaților Statului român. Și n'nceem cu ultimul aliniat al dlui profesor Henri Hauser: „Le vorbesie mult de Europa în aceste vremuri. Dacă vreți să știți ceace este un european, priviți pe Nicolae Iorga.”

Gabriel Drăgan.

„Educația Poporului”. — De odată cu reorganizarea ministerelor, s'a înființat în ministerul muncii și o direcție a culturii poporului. — Dar abia născută asupra leaganului ei s'au încins discuții violente care au pătruns și în incinta Parlamentului. Personalități cum este d. Rădulescu Motu și d. I. Bianu au căutat să obțină din partea băncii ministeriale o precizare, dacă nu o îngrădire a țelurilor pe care și le-a fixat, de-ocamdată, noua direcție.

Pe noi, aici, ne împoartă prea puțin chestinea persoanei sau a persoanelor care au fost așezate în fruntea acestei direcții și de aceea nu facem obicnuitul tărăboiu, care se produce de multe ori nu numai de dragul ideii, ci și de dragul tronului... ci dăm un sumar tablou al stării culturale în care suntem, în nouile provincii, după întâiul deceniu de unitate națională.

1. N'avem nici o singură publicație culturală, care să se ocupe de imenza mulțime a poporului dela sate. Tăraniii noștri sunt încă tot la faptele lui Alexandru Machidon, Til Buhoglin-dă și Genoveva de Brabant.

2. N'avem nici o carte de popularizare a marilor noștri inaintași: cititori Voevozi, mari cărturari, bărbați de stat din trecut ei nu sunt pentru marea mulțime a norodului nici măcar nume.

3. Biblioteci cu prețuri care să facă accesibile operele marilor noștri scriitori nu avem: Creangă, Ispirescu, Cosbucii se vând în ediții care ating suta de lei.

O lipsă de interes absolută pe toată linia, absenta oricăre, literaturi pentru popor fac ca în satele românești, în locu vieții neamului, să se încuibe în inimă desnădejdea anarhia prăbusirea.

Deci ieșiți la muncă încordată, lanurile sunt coapte, secerători puținii! Noi su milităm pentru persoane care ne sunt indiferente, ci pentru idee, care ne e dragă și ne va fi și atunci când s'ar schimba cărmăcia.

Și pentru aceea dorim ca, în interesul ideii, noua direcție a culturii poporului să ceară concursul și al acelor ardeleni, care au robotit și mucenicit în trecut în ogorul atât de înțelenit al acestei culturi.

Profesori-scriitori, aproape de anii de penzie, tângesc și azi prin birouri chinuți de indatoriri administrative, alții trăcesc fără funcții, fiind stersi din bugetele oficiale culturale.

Dar de ce să spunem aceste dlui L. Rebreanu, care și dsa este ardelean? Așteptăm cu încredere să chema la colaborare pe acei oare o vregniciesc în adevăr! (O. H.)

Dela Criticism la Sociologism

de R. DEMETRESCU

CAP. I

Perspective și consecințe deschise de filosofia kantiană

Desvoltarea întregii cugetări filosofice de după Kant se poate explica din două puncte de vedere: 1. pornind de la condițiile culturale și sociale care au alcătuit oarecum „atmosfera”, în care această filosofie s'a născut și desvoltat, 2. urmărind consecințele problemelor esențiale din filosofia kantiană. Primul punct de vedere este mai ales istoric, precumpănit istoric; celălalt, fără a nesocoti istoria gândirii contemporane, este covârșitor critic, epistemologic.

Convingerea noastră în desbaterea acestui strălucit proces cultural este că ambele puncte de vedere sunt indispensabile oricui încerca să înțeleagă situația filosofiei moderne și contemporane, pentru că doctrina kantiană este produsul cel mai însemnat în toată cultura acestor vremuri și orice încercare de a duce cu un pas, cât de mic, gândirea filosofică înainte, — dacă nu purcede de-a dreptul din miezul filosofiei lui Kant, este totuși o atitudine necesară față de această barieră ce s'a pus în drumul filosofiei și care trebuie trecută sau evitată, însă care nu poate fi scăpată din vedere!

În definitiv, toate marile descoperiri ale gândirii veacului al XIX sunt puse direct la contribuție pentru continuarea filosofiei lui Kant. Astfel: descoperirea principiului energiei, teoria evoluției a lui Darwin, progresele fiziologiei sistemului nervos, pentru a nu cita decât câteva din cele mai imposante cuceriri științifice ale veacului trecut, — toate sunt folosite spre a duce mai departe cugetarea din locul unde o lăsase înțeleptul dela Königsberg. Chiar progresele unei întregi științe, cum au fost acele ale psihologiei experimentale, căutară temeuri nouă în sprijinul filosofiei. Fără a mai aminti că autonomia științelor speciale a contribuit, în raport direct cu așa zisa „positivizare” a lor, la o crescândă nevoie de sin-

teză superioară, — e bine să nu se uite că chiar istoria, ale cărei avânturi strălucite sunt condiționate de progresele mari ale Romantismului, chiar ea a dat, spre sfârșitul secolului trecut, prilej unor filosofi de a cere o continuare a *criticii* lui Kant și o întregire a ei cu materialul luat din științele spirituale sau culturale. Ba chiar uneori s'a ajuns cam departe, pordindu-se de pe acest tărîm, pentru a se cere o logică nouă pentru științele istorice: pretenție firește, în mare măsură exagerată, după cum am arătat în alt loc.¹⁾

În sfârșit nu se va părea, în urma acestor constatări, de loc curios că, după fizică, fiziologie, biologie, istorie și psihologie, — știința cea mai importantă ce a văzut constituindu-se doctrina ei în acest secol — Sociologia — să ceară și ea un rol în continuarea problemelor filosofice despre care vorbim. Și, ceea ce e mai interesant: chiar în timpul lui Kant, un adversar al acestuia, Herder, poate fi considerat ca cel dintâiu precursor al Sociologismului ce a luat proporții așa de mari în secolul nostru. Și, dacă ne gândim că și matematica iar în urmă, principiul relativității²⁾ au fost puse în legătură cu filosofia kantiană, vom putea spune: oricît ar fi această filosofie de învechită, tocmai nesfârșitele eforturi de a o întregi sau de a o depăși, sunt o dovadă splendidă, că în filosofia lui Kant își au rădăcina probleme eterne pentru gândirea umană; oricum e cert, cel puțin până acum, că aceste probleme au putut fi retușate, completate sau continuate, însă nu înlăturate.

Kant a adîncit în filosofia sa rădăcinile și temeiurile oricărei cunoștințe științifice. În teoria cunoașterii, așa cum a schițat o Kant, se întretaie toate cîile gândirii filosofico-științifice de după el: aici se află isvoarele filosofării eterne, ale căror scîlpiri, deși exprimate în stilul rece dar transparent și tăios al gândirii lui Kant, — cum așa de frumos

¹⁾ Teoria cunoașterii în istorie. (teză 1925) cf. și art. meu „Considerațiuni despre știința și filosofia istoriei”, în rev. „Transilvania” Nr. 9—1928, pp. 719—728.

²⁾ D. ex. E. Sellien. Die Erkenntnistheoretische Bedeutung der Relativitätstheorie, 1919.

*) Din volumul ce se află sub tipar.

îl caracteriza Titu Maiorescu, — ne împropăștează, și astăzi încă, setea de filosofare adevărată.

Dealtfel, istoria filosofiei ne arată același lucru. Contemporanii lui Kant, cari, deși la început nu l-au înțeles și l-au interpretat fals, iar mai în urmă unii l-au venerat și alții l-au dușmănit, puțini din aceștia din urmă admirându-l; totuși — în general lumea gânditoare și-a dat seama că odată cu prima operă fundamentală a lui Kant, apărută la 1781 (*Kritik der reinen Vernunft*) — s'a deschis o nouă eră pentru gândire. Dovada o face enormul număr de scrieri cu conținut kantian apărut în decursul vieții marelui filosof: 2832, după cum arată lucrarea lui E. Adickes „German Kantian Bibliography“, publicată în *Philosophical Review*; precum și faptul că, încă la 1793, cu 11 ani înainte de a muri Kant, a putut să apară lucrarea în două volume: „Materialen zur Geschichte der kritischen Philosophie, iar revista *Jenaische Allgemeine Literaturzeitung*, întemeiată de Schütz la 1785, (patru ani după apariția Criticii rațiunii pure și înainte de apariția celorlalte două „Critici“) devine treptat, organ kantian în adevăratul înțeles al cuvântului!) Sunt apoi interesante opiniile unor personalități marcante contemporane, despre Kant. Ele arată impresia măreață ce le-a lăsat-o Kant și opera sa. Astfel, Jean Paul spune: „Kant ist kein Licht der Welt, sondern ein ganzes strahlendes Sonnensystem auf einmahl“; iar un biograf cunoscut din vremea aceea, Fernow, a scris pe un album cuvintele devenite celebre: „Gott spach: es werde Licht! und es ward — kantische Philosophie!“.

Dar chiar în păturile largi ale marelui public, firește mai mult prin acel curent social de imitație și de modă care explică și mai bine psihologia unei epoci, cu cât e mai exagerat — chiar păturile acestea au înregistrat cu răsunet apariția acestei filosofii. Încă de pe la 1790 (Kant moare la 12 Februarie 1804), se spunea că operele lui erau și în camerele de toaletă ale doamnelor, iar frizerii vorbeau în terminologie kantiană . . . (Külpe²⁾.

Toate aceste fapte, mai serioase sau mai comice, arată însă, împreună, cauza acelei puternice avântări a fiecărei ramuri de cunoștință, de a verifica și continua filosofia lui Kant, despre care am vorbit mai sus.

Și pentru a adăuga un fapt ce privește direct cultura românească modernă — este semnificativ că, dela cele dintâi pașiri pe tărîmul național al acestei culturi, ce abia se infiripa la zorii veacului al XIX, Gheorghe Lazăr al nostru a predat cele

dintâi lecții de filozofie în românește și despre filosofia lui Kant¹⁾ iar acum, de curând, un fost ministru al instrucțiunii publice, filosof român, a putut scrie o lucrare germană cu titlul: *Kant und das rumänische Denken* (în „*Archiv für Geschichte der Philosophie u. Soziologie*“, 38. Bd.).

CAP. II.

Probleme litigioase în critica lui Kant.

Această mare înfrîurire a filosofiei Kantiane este totodată și o mare răspîndire a teoriei cunoașterii, o știință nouă, căci Kant însuși o spune, într-o scrisoare a sa către Garve din anul 1783: ceace „el tratează în Critică, nu-i metafizică, ci o știință cu totul nouă și neîncercată pînă atunci, anume critica unei rațiuni apreciative a priori“, pe care însă deși alții o atinseseră — ca Locke ori Leibniz, ei o puseseră totdeauna în amestec cu alte puteri de cunoaștere.²⁾ Această critică a cunoașterii se popularizează oarecum în cultura ce se dezvoltă după Kant și dela dînsa pornesc tentativele de reînnoire și transformare.

Faptul că I. Kant ridică eul creator și funcțiunile sale categoriale, cu formele sale de intuiție și cu conștiința lui morală, deasupra naturii, lăsându-l să consruiască lumea nouă a inteligibilului și a libertății spiritului, — ne face să găsim între doctrina sa și mersul ideilor dela începutul veacului al XIX o apropiere mare. Deaceia, unii istorici ai filosofiei constată că filosofia kantiană se atinge în unele puncte cu filosofia ce reacționase împotriva curentului „iluminării“ (*Aufklärung*) și cu Romanticismul filosofic, deși, în alte privinți, se opune acestor filosofii.³⁾

După Kant, tentativele de reformare a filosofiei sale se ating de rigorismul etic și de câteva probleme discutabile din Critica cu cunoașterii. Le vom cerceta pe acestea din urmă.

1. Ideea realității în sine. („*Ding an sich*.“)

În Critica rațiunii pure, conștiința noastră apare deotată cu însușirea sensibilității, adică cu puterea de a primi impresiuni (senzațiuni). Dar impresiunile noastre presupun existența obiectelor ce ne sunt date și care afectează spiritul nostru. Iar „estetica transcendentă“⁴⁾ nu numai că pare a presupune existența reală a „lucrului în sine“ ca entitate extra conștientială ce afectează eul nostru, cum scrie von Aster, ci stabilește precis (în § 8: „*Allgemeine Anmerkungen zur transcendenten Aesthetik*“) că „toate intuițiile noastre

¹⁾ Ediția II-a lucrării dlui C. Rădulescu Motru: *Elemente de Metafizică* (1928) are subtitlul: „pe baza filosofiei kantiane.“

²⁾ *Kants Briefe*, Nr. 37. p. 109, Insel-Verlag, 1911. Leipzig.

³⁾ Von Aster: *Kant und die nachkantische Philosophie in Deutschland*; în M. Dessoir, *Lehrbuch der Philosophie*, I.

⁴⁾ *Kritik der reinen Vernunft*, ed. Valentiner, p. 95 urm.

nu sunt decât reprezentări de fenomene; că lucrurile ce le percepem nu-s în ele înșile așa cum le percepem noi, că nici raporturile lor nu-s ceea ce ne apar nouă a fi, și că, dacă am face abstracție de subiectul nostru, sau măcar numai de calitatea subiectivă a simțurilor în general, s'ar risipi orice însușire, orice raporturi ale obiectelor în spațiu și timp, ba chiar și timpul și spațiul; căci nimic din toate acestea nu poate exista ca fenomen în sine, ci numai în noi. Noi nu cunoaștem nici de cum ce este natura în sine a lucrurilor, independent de receptivitatea sau sensibilitatea noastră. Noi nu cunoaștem decât felul nostru de a percepe lucrurile, care e cu totul propriu spiritului nostru, și care nu e în mod necesar acel al fiecărei ființe, deși, în realitate, e al fiecăruia om. Noi avem aface numai cu acest fel de a percepe. Spațiul și timpul sunt formele pure ale sale . . .”

„ . . . Ceeace obiectele pot fi în ele înșile nu ne-ar fi nici odată totuși cunoscut nici prin cunoștința perfectă a fenomenelor lor, singurele care ne sunt date.” „Prin sensibilitate noi nu cunoaștem nu numai în mod obscur, dar absolut de loc lucrurile în sine: de îndat ce facem abstracție de natura noastră subiectivă, obiectul reprezentat nu se află nicăiri, și nici însușirile care-i sunt atribuite de către intuiție, pentru că numai această calitate subiectivă singură îi determină forma obiectului ca fenomen.”

Din toată „Estetica transcendentă”, rezultă că însușirile fenomenale ale lucrurilor sunt datorile afectării sensibilității noastre de către lucrurile în sine, deoarece forma fenomenală a realității e determinată, cum spune Kant însuși, de către subiectivitatea noastră.

Cu toate acestea, părerea aceasta nu concordă cu alte afirmații esențiale din Critică și în special cu afirmația că numai la fenomene putem aplica categoria de cauzalitate: Cauzalitatea nu e operantă în domeniul numenal, în lumea lucrului în sine!

Dar atunci se pune în mod firesc întrebarea: Cum ne putem închipui altfel realitatea în sine decât ca o cauză a realității fenomenale? Ori, dacă în domeniul lucrului în sine cauzalitatea nu-i aplicabilă, atunci el rămâne fără nici o legătură cu diversitatea datelor din intuiția noastră a lucrurilor. Prin urmare, rezultă că datele intuiției nu nici o legătură cu numenalul; iar ideea lucrului în sine e de prisos!

2. Ideea diversității datelor intuiției sensibile și a formelor sale de spațiu și timp formează deci a doua problemă discutabilă din Critica lui Kant, căci ele trebuiesc despărțite de ideea categoriilor, rămânând simple „date” ca atare, nedeterminabile mai departe. Acest lucru rezultă din fenomenalitatea categoriilor, afirmată de Kant. Dar pentru ce oare intuiția noastră, legată de formele sale, timpul și spațiul, să nu se poată întemeia și explica mai departe? Pentru ce formele intuiției

sensibile — spațiul și timpul — să nu se poată deriva din datele percepțiunii? Cu alte cuvinte: de ce să admitem că aceste „forme” ale intuiției sunt anterioare materialului sensorial din percepție și nu derivă tocmai dintrânsul? . . . Iar filosofia postkantiană încearcă și acest lucru! Această „logicizare” face ca contrastul dintre „formă” și „materie” în cunoștința noastră să dispară, prin aceea că formele sensibilității se confundă cu materia (senzațiile) din care s deduce, după cum se confundă și aprioricul și cu aposterioricul cunoștinții, pentru că formele inteligenței se deduc și ele mai departe, nefiind considerate, ca la Kant, principii ale posibilității de cunoaștere în genere.

Dar de aici răsare un al treilea punct de discuție:

3 Teoria categoriilor gândirii.

Kant derivă categoriile din tabela judecățiilor, arătând că nu se poate admite cunoștință fără de categorii, pentru că orice cunoștință se prezintă sub forma unei sinteze, exprimată prin noțiunile judecăților inteligenții.

Numai datorită acestor concepte pure, scrie Kant, inteligența noastră — care le cuprinde în ea a priori — poate înțelege ceva din diversitatea intuițiilor, poate gândi obiectul intuiției. Aplicându-le intuiției ea înțelege obiectul ei. Din tabela judecăților în „Logica transcendentă”⁽¹⁾ Kant derivă categoriile de calitate, cantitate, relațiune și modalitate, cu câte trei subdiviziuni fiecare. Dar el nu mai derivă mai departe tabela judecăților, ci o consideră ca ceva dat, odată cu logica formală, din care ea porcede.

E nevoie însă de a găsi un principiu din care să se poată deduce tabela celor 12 categorii și să ne lămunească cum derivă natura cunoștinții din ele și numai din ele. Diversitatea cunoștinții tinde astfel să fie redusă la un principiu sintetic, unic. În felul acesta, s'a ajuns, după Kant, la Fichte, cu idealismul său absolut și la panlogismul lui Hegel. Fichte, într'adevăr, deduce întreaga realitate din conștiința de sine: iar pentru Hegel ideea este echivalentă cu realitatea: ceace e rațional, este real și ceace-i real, e rațional.

A fost lesne să se ajungă la părerea că și categoriile și formele intuiției sunt ele înșile o materie, ce o găsim analizând psihologic procesul de cunoaștere în conștiința noastră sau dezvoltarea procesului în speța animală, ori în societati. Si astfel, alături de panlogismul hegelian, se poate găsi psihologismul, biologismul și sociologismul.

4) Dar cercetând cum se naște cunoașterea, apare un al patrulea punct de controversă asupra ideilor „Criticei”:

Problema condițiilor cunoașterii.

Kant ne vorbește despre „cunoștință” precum și despre „condițiile posibilității” de a cunoaște; însă dînsul derivă condițiile cunoașterii în mod

¹⁾ Secf. VII. Kritik der reinen Vernunft, ed. citată.

logic și critic din conceptul de cunoștință. Cunoștința începe pentru el cu experiența, deși nu isvorăște din experiență. Toate cunoștințele noastre se referă la posibilitatea experienței, sau, cu alte cuvinte, posibilitatea cunoștinței e, la Kant, „posibilitatea experienței”, înțelegând prin experiență cunoștința științelor naturii.

După Kant s'a mers mai departe, generalizându-se procedeul mai mult. Punctul de plecare e căutat mai sus: orice reprezentare, ori și ce act al cunoștinței orice știință despre ceva este totodată și cunoștință. Azi, ideea de cunoștință depășește cunoștința științelor naturii și problema nu se mai pune azi — cum e posibilă experiența, ci: cum este posibilă știința și cunoștința chiar?¹⁾

Iată care sunt cele patru puncte esențiale din Critica rațiunii pure, care, fiind discutate, au fost menite să promoveze, dela Kant încoace, gândirea filosofică, ce poate fi considerată ca o consecință a efectelor acestei discuții și a tendinței de a complecta și continua pe Kant.

Istoria filosofiei ne poate da amănunte de felul cum s'a operat acest proces și ne poate indica totodată gânditorii cari au contribuit la efectuarea lui.

Astfel de pildă, Jacobi este cel care a atăcat teoria lucrului în sine: sensibilitatea este, zicea el, facultatea de a fi afectat; și „a fi afectat” e în orice caz un raport de cauzalitate; iar analitica transcendențială interzice orice aplicare de relație categorială în domeniul lucrului în sine! Soluția lui este: înlăturarea lucrului în sine și a oricărei urme de realism, afirmarea integrală a idealismului. El este, astfel, un anticipator al lui Fichte.

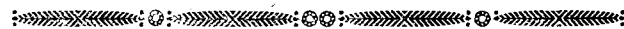
Maimon, la rândul său, atacă și el lucrul în sine ca contradictoriu: reprezentarea unui lucru în sine independent de conștiință, ca ceva ce nu se poate observa, deci nici cunoaște, e inconceptibilă și imposibilă. Nici nu putem cunoaște, ba nici nu putem gândi lucrul în sine. Contrastul între receptivitate și spontaneitate la Kant, este, pentru Maimon un contrast între cunoștința complectă și cea necomplectă. Ideea lucrului în sine marchează numai conștiința unei granițe în care cunoștința noastră nu mai poate pătrunde complect conținutul său: ea este conștiința unei limite iraționale a cunoștinții raționale. Cunoștința complectă se limitează la formele conștiinței. De aceea, după părerea lui Maimon, nu există decât două științe evidente în mod absolut: matematica și filosofia transcendențială. Cea dintâiu e o teorie a formelor intuiției, cealaltă o teorie a formelor gândirii.²⁾

Iraționalismul acesta a lui Maimon va găsi în zilele noastre o dezvoltare considerabilă, luând chiar și alte forme, dar tot din necesitatea de a

complecta doctrina lui Kant, depășind într'un fel oare care apriorismul acestuia în teoria cunoștinții.

Dar, în afară de aceste consecințe imediate, ce au fost trase de urmașii apropiați ai lui Kant, noi putem găsi în filosofia contemporană directive întregi care derivă dela Kant sau din discuția problemelor puse de acesta în teoria cunoașterii. Cele mai sugestive directive din epistemologia modernă și contemporană pot fi puse astfel în directă legătură cu Kant și cu consecințele filosofiei Kantiene: biologismul, pragmatismul, intuiționismul (mistic, iraționalist) și chiar sociologismul.

Este util să analizăm această filiațiune, pentru ca să vedem cum și sociologismul ridică pretenții analoge ca și celelalte directive epistemologice și să înțelegem, în chipul acesta, nu numai felul în care s'a dezvoltat problema cunoașterii pînă la sociologism, pregătindu-l, ci să pricepem și felul în care sociologismul ia o atitudine specială în această chestiune. Cercetarea noastră în această scurtă expunere nu va fi strict istorică, ci mai ales sistematică și critică.

Memento

* A apărut în editura „Scrisul Românesc” dela Craiova romanul „Dolor” al dlui Ion Agărbiceanu, marele nostru scriitor. Prețul 60 lei. Vom reveni.

* În revista „Ritmuri” dela Brașov, dsoara Ecaterina Pitiș publică o frumoasă poezie „Am plâns și eu . . .”

* Remarcăm din nr-ul ultim al revistei „Transilvania” organul Asociațiunii „Clopotele” minunata evocare din ciclul „Cum era odaia” a dlui Alexandru Ciura. Dorim să vedem înmănușiate cât mai curând aceste amintiri scrise cu atâta distincție de acest scriitor atât de neîndreptățit de critica noastră oficială.

* D. Emil Giurgiuca va scoate, în primăvară, într'una din marile edituri din Ardeal, un volum de descrieri literice. Dl Emil Giurgiuca este unul din cei mai bine înzestrați poeți din generația tânără din Ardeal.

* Dl Gabriel Drăgan va tipări în toamnă volumul de poezii „Trofee de aur”. El va cuprinde activitatea Dsale dela 1929—1930. Din volum au mai apărut câteva poezii remarcabile și în „Universul literar.”

* Revistele „Ritmuri” dela Brașov „Convorbiri literare” și „Universul literar” au publicat recenzii elogioase asupra volumelor „Jerbe matinale” și „Invierea” ale dlui Ovidiu Hulea, primredactorul revistei noastre.

* Dl Pănaite Drăgan a pus sub tipar un „Curs de l. franceză pentru examenul de bacalaureat.” Cartea dlui P. Drăgan cuprinde pe lângă o expunere metodică a literaturii și geografia Franței. Atragem atențiunea, în special a elevilor, asupra acestei lucrări de incontestabilă valoare.

¹⁾ Von Aster, lucr. cit.

²⁾ F. W. Windelbrand, *Geschichte der neueren Philosophie* Ph. II: Die ersten Wirkungen der kritischen Philosophie; pp. 307—210.

ROMÂNIA LITERARĂ

APARE LUNAR, AFARĂ DE LUNILE IULIE AUGUST

REDACTIA: Aiud, Liceul »Titu Maiorescu«

ADMINISTRAȚIA și EDITURA: »Cultura Literară« Arad, Piața
Impăratul Traian No. 3.

Abonamentul anual: pentru funcționari, studenți și elevi 200.— lei. Pentru particulari 300.— lei. Pentru
instituții 500.— lei. Prețul unui exemplar 30.— lei.

CRONICI

CĂRȚI:

„România Literară“ de I. Agârbiceanu; — Mihail Codreanu: Turnul de fildes; G. Bacovia: Plumb de Ovidiu Hulea; Ion Barbu: Joc secund de Emil Giurgiuca; — Damian Stănoiu: Duhovnicul Maicelor, Gh. Brăescu: La clubul decavașilor, Richard R. Tuffi: Sufler de soldat, Ion Minulescu: Citiți-le noaptea, Cezar Petrescu: Aranca, știrea lacurilor; Constantin Kirîșescu: Porunca a zecea, Tudor Arghezi: Icoane de lemn, Liviu Rebreanu: Crăișorul de Romul Demetrescu. — Victor Eftimiu: Marele duhovnic de Ovidiu Hulea; Cronica plastică de Gabriel Drăgan.

REVISTE:

Considerații asupra revistelor românești pe anul 1929: Gândirea, Convorbiri literare, Indreptar, Luceafărul, Observatorul, Junimea literară de Gabriel Drăgan.

INSEMNĂRI:

Un faliment politic literar: Panait Istrati; dl D. Nanu, traducătorul lui Racine; dl Mihail Dragomirescu în opinia literară a unui scriitor francez; Le zodiaque du Caneer; dl Nicolae Iorga în Occident de Gabriel Drăgan; Educația Poporului, Subvențiile Astei, Scriitorul Szabó Dezső-Gheorghe Mille de Ovidiu Hulea.

MEMENTO.

Dnii autori și casele de editură sunt rugați a trimite
pentru recenzii, câte 2 exemplare din operele și publicațiunile lor la redacție.

Cine reține acest număr se consideră abonat.

Nu avem poșta redacției. Cine se adresează cu manuscrise și dorește să aibă
răspuns, e rugat să trimită plic cu mărci.